

MESLEK LİSELERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

ÜMRANIYE VE ŞİŞLİ MESLEKİ VE
TEKNİK ANADOLU LİSELERİ ÖRNEĞİ

güven ortam mesleki beceri önyargı fiziksel güç öğretmen tutumları
erkekleşmek başarı güvenlik erkek işi aile sektör çoğunluk okul-ışletme işbirliği
kaliteli eğitim kalabalık motivasyon meslek seçmeli dersler kadın işi cinsiyet rolleri
kapasite farkındalık staj güven ve iş yapma okul karan sınıf içi eşitlik uygulamalar müşteri
rakip ayrımcılık kadın öğretmenler meslek ve istihdam
rekabet başarı

Eğitim Reformu Girişimi

Çelikel Eğitim Vakfı

2015

ARAşTIRMA RAPORU

Yazar: Ayşegöl Taşıtman

Araştırma Asistanı: Barış Özkaranfil

Yayına Hazırlayanlar: Işık Tüzün, Deniz Aksay

Süpervizyon: M. Alper Dinçer

Baskı: Erya Dijital Baskı Reklam ve Matbaa Hizmetleri

Yapım: ExtraBold İletişim Hizmetleri

Adres: Barbaros Bulvarı, Manolya Apt No: 51 D: 11-12
Balmumcu / İstanbul

İstanbul, Nisan 2015

Eğitim Reformu Girişimi

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) alışmalarını iki öncelikli amaç doğrultusunda sürdürüyor. Bunlardan ilki, tüm çocukların hakları olan kaliteli eğitime erişimlerini güvence altına alacak ve Türkiye'nin insani, toplumsal ve ekonomik gelişimini st düzeylere taşıyacak eğitim politikalarının oluşmasına katkıda bulunmaktır. ERG'nin katkıda bulunduğu diğer başlıca alan ise, eğitime ilişkin katılımcı, saydam ve yenilikçi politika üretme süreçlerinin yaygınlaşmasıdır. 2003 yılında Sabancı niversitesi bünyesinde yaşama geçen ERG, bu amaçlara yönelik olarak araştırma, savunu ve eğitim çalışmalarını "herkes için kaliteli eğitim" vizyonu doğrultusunda sürdürüyor.

Çelikel Eğitim Vakfı

Eğitimin niteliğini arttırmaya yönelik model ve uygulamalar geliştirmek üzere elikel Eğitim Vakfı 2007 yılında hayat bulmuştur. 2007 yılından bu yana yaratıcı, sorumlu, zgr düşünen, yeniliklere açık gençler yetiştirmek için geliştirdiği model ve uygulamalarda eğitim kurumları, ebeveynler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmaktadır.

Eğitimin niteliğini arttırmaya yönelik sürdürülebilir kıldığı eğitim programlarının yanı sıra, liselerde toplumsal cinsiyet eşitliği eksenli insan haklarına dayalı yaşam kültürünün hakim olabilmesi, barışil iletişim yöntemlerinin yerleştirilmesi ve genç kadın öğrencilerin mesleki gelişimlerini destekleyebilmek amacıyla hayata geçirdiği çeşitli uluslararası projeleri de bulunmaktadır.

Friedrich-Ebert-Stiftung

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) sosyal demokrasinin fikirlerine ve temel değerlerine bağlı, kamu yararına çalışan, özel, bağımsız ve kültürel bir kuruluştur. 100'den fazla ülkede ve Almanya'da faaliyet göstermektedir. Sivil toplum örgütleri, niversiteler ve araştırma enstitüleri, sendikalar, meslek odaları, dernekler, Parlamento ve bakanlıklar, yerel yönetimler, medya temsilcileri, ayrıca uluslararası rgtler FES'in Türkiye'de birlikte çalıştığı kuruluşlardır. FES 25 yıldır Türkiyeli partnerleriyle birlikte Türkiye'de atölye çalışmaları, seminerler, sunumlar ve uluslararası konferanslar düzenlemekte, deklarasyonlar yayınlamakta ve bilimsel araştırmalara destek vermektedir.

SUNUŞ

Bu araştırma raporuyla, Türkiye’de ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitimin niteliğini ve statüsünü toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla tartışmak ve mevcut durumu İstanbul’daki iki devlet okulu özelinde incelemek hedeflendi.

Türkiye’de mesleki ve teknik liselerde mesleki becerilerin, kadınlara ve erkeklere toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde kazandırılması ve mesleki eğitimin niteliğinin artırılması büyük önem taşıyor. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilebildiği bir alan olarak göze çarpan mesleki eğitimin niteliğinin geliştirilmesine yönelik politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde yakından izlenmesi gerekiyor. Bu nedenle mesleki ve teknik liselerde sunulan eğitimin niteliğinin, özellikle genç kadınların deneyimleri doğrultusunda değerlendirilmesinin önemli olduğunu düşünüyoruz. Eşitlikçi ve içermeci bir eğitim sistemi için toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitimin tüm kademelerinde içselleştirilmesi gerektiğini vurgulayan bu yayının, eğitim politikalarıyla ilgili tartışmalara ve toplumda kadının konumunun güçlenmesini destekleyen girişimlere katkı yapmasını diliyoruz.

Meslek Liselerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Ümraniye ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri Örneği başlıklı raporun hazırlık sürecinde Ümraniye ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri’ndeki genç kadınlar, genç erkekler ve öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirildi. Öncelikle, araştırma boyunca işbirliği yaptığımız Ümraniye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerine, öğretmenlerine ve yöneticilerine tüm paylaşımları ve katkıları için teşekkür ederiz. Ayrıca 26 Şubat’ta düzenlenen danışma toplantısına katılarak görüşlerini ve önerilerini bizlerle paylaşan Aslı Şüküroğlu, Ayşe Yüksel, Begüm Acar, Çetin Çelik, Ercan Bodur, Esin Burcu İliş, Fatoş Gökşen, Gizem Gülsoy, Gülin Sever, Mehmet Aydoğdu, Mine Albayrak, Müge Yaman, Nihal Şirin Pınarcıoğlu, Orhan Devocioğlu, Sara Pınar Önder, Sertaç Akmermer, Sevilay Deveci, Vedat Şahin ve Yasemin Aydoğdu’ya çok teşekkür ediyoruz. Son olarak, araştırmaya finansal olarak destek sunan Friedrich Ebert Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği’ne, araştırma fikrini bizimle paylaşan ve çalışmayı birlikte gerçekleştirdiğimiz Ülfet Taylı, Selin Kaner ve Çelikel Eğitim Vakfı’na (ÇEV), raporu büyük bir titizlikle okuyarak değerli görüşlerini paylaşan Işık Tüzün’e ve katkılarından dolayı ERG araştırma ve idari ekiplerine teşekkür eder; rapordaki görüş ve yorumların tüm sorumluluğun yazara ait olduğunu belirtmek isteriz.

Mesleki ve teknik eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği temelli sorunları inceleyen bu raporun, daha çok genç kadının kaliteli eğitime erişimini destekleyeceğini umuyoruz.

Eğitim Reformu Girişimi

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	8
MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME İLİŞKİN GÜNCEL GELİŞMELER	12
METODOLOJİ	18
MESLEKİ EĞİTİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET	22
ARAŞTIRMANIN BULGULARI	29
Mesleki Eğitimin Tercih Nedenleri	29
Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Mesleki Beceri Edinimi	33
Genç Erkeklerin Bakış Açısıyla Kadın-Erkek Eşitliği	36
Mesleki Eğitimin Kalitesi ve Akademik Başarı	38
Mesleki Eğitim ve Kadın İstihdamı	43
SONUÇ	45
EK-1: Odak Grup Soruları	47
EK-2: Ümraniye ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nde 11 ve 12. Sınıflara Ait Ders Çizelgeleri	49
KAYNAKÇA	55

GRAFİKLER VE TABLOLAR

Grafikler

Grafik 1: Örgün ortaöğretimde öğrencilerin devam ettikleri okul türlerine göre dağılımı, 2008-09 ve 2013-14 yılları arası	12
Grafik 2: Ortaöğretimde seçili program türlerinde okul sayılarının değişimi, 2010-11 ve 2013-14 yılları arası	13
Grafik 3: Mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrencilerin seçili okul türlerine göre dağılımı, 2010-11 ve 2013-14 yılları arası	15
Grafik 4: Ortaöğretimde cinsiyet ayrımında net okullulaşma oranları, 2003-04 ve 2013-14 yılları arası	22
Grafik 5: Ortaöğretimde sosyoekonomik duruma göre program türlerine dağılım (15 yaş)	38
Grafik 6: Program türüne göre PISA 2012 öğrenci performansı	39

Tablolar

Tablo 1: Ortaöğretimde seçili okul türlerine göre tüm öğrencilerin ve yeni kayıtlı öğrencilerin dağılımı, 2012-13 (%)	14
Tablo 2: Araştırmanın yapıldığı mesleki ve teknik Anadolu liselerindeki alanlar	19
Tablo 3: Görüşmeye katılan öğrencilerin mesleki alanları	20

YÖNETİCİ ÖZETİ

Mesleki ve teknik liselerde eğitimin niteliğinin yükseltilmesi ve mesleki becerilerin, kadınlara ve erkeklere toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde kazandırılması büyük önem taşır. Mesleki ve teknik liselerde, eğitimin niteliğinin geliştirilmesine yönelik politikaların ve bu politikaların istihdama nasıl yansıdığına, toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde yakından izlenmesine ve değerlendirilmesine gereksinim vardır. Bu kapsamda, mesleki ve teknik liselerde sunulan eğitimin niteliğinin, genç kadınların deneyimleri doğrultusunda değerlendirilmesi çok önemlidir. Oysa toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanarak mesleki ve teknik liseler özelinde eğitimin niteliğini inceleyen ve politika önerileri geliştiren kapsamlı çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu araştırma raporu, ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitimin niteliğini ve statüsünü, İstanbul'daki iki devlet okulu özelinde ve toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde tartışmaktadır. Böylece mesleki ve teknik liselerde, özellikle kadınlar için nitelikli eğitimin mesleki becerilere ve istihdama dönüşmesine katkı sağlayacak politika önerilerinin kurgulanmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Bu amaçla, Türkiye'deki mesleki ve teknik eğitime ilişkin alanyazın incelenmiş ve konuyla ilgili somut örneklerle bakılmıştır. Çalışmanın verilerini, kadınların mesleki eğitimi ve okullulaşmasıyla ilgili nicel veriler ile İstanbul'da Ümraniye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nden rasgele seçilmiş genç kadınlar ve erkekler ile okullardaki öğretmenlerle yapılan odak grup görüşmelerinin bulguları oluşturmaktadır. Toplamda 24 genç kadın, 14 genç erkek ve 9 öğretmenle yapılan odak grup görüşmelerinin bulguları, mesleki eğitim ve çalışma hayatına geçiş sürecinde yaşananları toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde değerlendirmektedir.

2014 tarihli, Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması konulu 2014/8 sayılı Genelge'deki düzenlemelerle birlikte teknik ve endüstri meslek liselerinde değişiklik yaşandı. Araştırmanın gerçekleştirildiği her iki meslek lisesi de 2014-15 eğitim-öğretim döneminde değişiklik yaşayarak mesleki ve teknik Anadolu liseleri olarak isim değiştirmiştir. Geçmişte Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan bu liseler, sahip oldukları program alanları nedeniyle "erkek okulu" olarak kodlanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini odağına alan araştırmada bu türden okulların yer alması özellikle tercih edilmiştir.

Araştırmanın iki okul ile sınırlı olması nedeniyle odak grup görüşmelerinden elde edilen bulgulara bakarak genel çıkarımların yapılması hedeflenmemektedir. Ancak öğrenciler ve öğretmenler tarafından dile getirilen konular, mesleki ve teknik eğitim alanındaki önemli sorunlara ilişkin ipuçlarına işaret etmektedir. Bulgular aşağıda belirtilen eksenlerde gruplanmıştır: 1) Genç kadınların mesleki ve teknik liselere yerleşme süreçleri; 2) Eğitimin niteliği ve sınıf içi uygulamalarda öğretmen ve öğrenci tutumlarının toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde değerlendirilmesi; 3) Genç kadınların mesleki becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak stajların niteliği; 4) Genç kadınların mezuniyet sonrasında, eğitimini aldıkları alanda sahip oldukları istihdam olanakları.

Görüşme yapılan genç kadınların bir bölümünün meslek edinmek ve mesleki becerilerini geliştirebilmek amacıyla, diğer bir bölümünün ise aile ve arkadaş yönlendirmesi sonucu mevcut okullarını tercih ettikleri görülmüştür. Öğrenimleri boyunca genç kadınların ve genç erkeklerin ortak endişesi, kültür derslerinin eksikliği nedeniyle üniversite sınavında başarı gösteremeyecek olmalarıdır. Mesleki derslerde ise aldıkları eğitimin kısmen yeterli olduğu ancak özellikle genç kadınların erkeklere kıyasla uygulama aşamasına daha az dahil oldukları ifade edilmiştir. Ayrıca genç kadınların bir bölümü de eğitimin meslek edinmeleri ve iş bulmaları için yeterli olmadığını, eğitimin kalitesi ve eğitim ortamları açısından kendi okullarının yeterli düzeyde olmadığını, bu nedenle yüksekokul programlarını seçerek üniversiteye geçiş yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Genç erkeklerle yapılan görüşmelerde ise öğrenciler, mesleki eğitim ve staj sürecinde genç kadınlara oranla görece memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Görüşmeler sırasında genç kadınlar tarafından sıkça dile getirilen bir diğer önemli konu ise okulların “erkek okulu” olarak kodlanmasıdır. Mesleki ve teknik liselerde, öğrenci nüfusunun büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturması okulların “erkek okulu” olarak kodlanmasına yol açmaktadır. Ancak geçmişte erkeklerin bu tür okulları tercih etmelerinin ya da bu okullara yönlendirilmelerinin nedeni okulların içerdiği program türleridir.

Okulların “erkek okulu” olarak benimsenmesi, gerek sınıf içi uygulamalardaki öğrenci ve öğretmen tutumlarına gerek okul ortamındaki öğrenci davranışlarına yansımaktadır. Bu nedenle, genç kadınlar, ailelerinin okula kayıt sürecinde tedirgin olduğunu ancak öğrenciler başarı seviyesine göre yerleştirildikleri için başka seçeneklerinin kalmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca mesleki ve teknik liselerdeki erkek öğrenci yoğunluğuna ilişkin rahatsızlık tek taraflı olmayıp her iki öğrenci grubu tarafından da dile getirilmiştir.

24 genç kadınla yapılan odak grup görüşmelerinde, genç kadınlara mezun olduklarında hangi alanda istihdam edecekleri sorulmuştur. Buna ilişkin sınırlı sayıda genç kadın eğitimi aldığı alanda çalışmak istediğini söylerken, çoğunluğu başka alanlara geçmek istediğini belirtmiştir. Eğitimi aldığı alanda devam etmek isteyen genç kadınların bir bölümü ise “kadınlara uygun alanlarda” yani ofis ya da masabaşı çalışmaların yaygın olduğu sektörlerde, müşteri ilişkileri gibi daha çok iletişim becerilerini kullanacakları alanlara yönelmek istediklerini belirtmişlerdir. Genç kadınlara göre, işverenleri ya da staj koordinatörleri, stajların da bu doğrultuda yapılması gerektiğini ve kadınların bu alanlarda çalışmasının daha uygun olduğunu düşünmektedir. Özellikle genç kadınlar için, okullarda verilen ve işgücü piyasasında talep edilen beceriler arasında uyumsuzluk vardır. Genç kadınların mezun oldukları alanda iş olanaklarının kısıtlı ve düşük ücretli olması, başka alanlarda iş aramalarına yol açmaktadır. Diğer yandan kimi öğrenciler de mesleki ve teknik eğitim alan az sayıda genç kadın olduğunu vurgulayarak şanslı olduklarını ve sektörde genç kadınlara talebin daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgular işgücü piyasasındaki cinsiyetçi işbölümünün ve ayrımcılığın, genç kadınların istihdamını zorlaştırdığına işaret etmektedir.

“ Bu çalışma, mesleki ve teknik Anadolu liselerinde okuyan **genç kadınların** yaşadığı, toplumsal cinsiyet temelli **eşitsizlikleri** derinlemesine **inceleyebilmek** için hazırlanmıştır. ”

Mesleki ve teknik liselerde okuyan genç kadınların, mesleki yönelim ve beceri kazanma süreçlerini destekleyen ve engelleyen etmenlere odaklanmak, araştırmanın temel sorusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın bulguları, meslek liselerindeki eğitimin toplumsal cinsiyet rollerine göre ayrıştığı ve dolayısıyla da verilen eğitimin kimi zaman bu rolleri pekiştirdiğini göstermektedir. Ayrıca işverenlerin staj sürecinde farkında olarak ya da olmayarak cinsiyetçi politikalar izlediği de bulgulanmıştır. Bu nedenle genç kadınların meslek seçimlerinde geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkabilmelerine olanak sağlayan eğitim programları ve ortamlar hazırlamak, mesleki eğitimin niteliğini artırmak için önemli adım olabilir. Bununla birlikte, istihdam sürecine ilişkin çok daha geniş kapsamlı bir dönüşüme gereksinim duyulduğu anlaşılmaktadır.

Hem öğrenciler hem de öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda, okul nüfusunun ağırlıklı olarak erkeklerden oluşmasının, okul ortamında ve uygulamalı eğitimde toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirdiği ve toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizliği yeniden ürettiği görülmüştür. Araştırma İstanbul özelinde iki okul ile sınırlı olduğu için bu yönde daha kapsamlı araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Araştırmanın bulguları sonucunda geliştirilen öneriler kısaca aşağıda sunulmuştur:

- Mesleki ve teknik eğitimin niteliği açısından, öğretim programları ve sınıf içi uygulamaların toplumsal cinsiyet bakış açısıyla gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- Okul ortamlarında genç kadınların okuldaki varlığı dikkate alınarak, kullanılan alanlar toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Okulda genç kadınlara göre sayıca fazla olan genç erkeklerin, kadınlara yönelik tutum ve davranışlarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olumlu yönde geliştirilmesini sağlayacak adımlar atılmalıdır.
- Öğretmenlerin ve idarecilerin mesleki gelişim etkinlikleri, okul ve sınıf sınıf içinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine katkı sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.

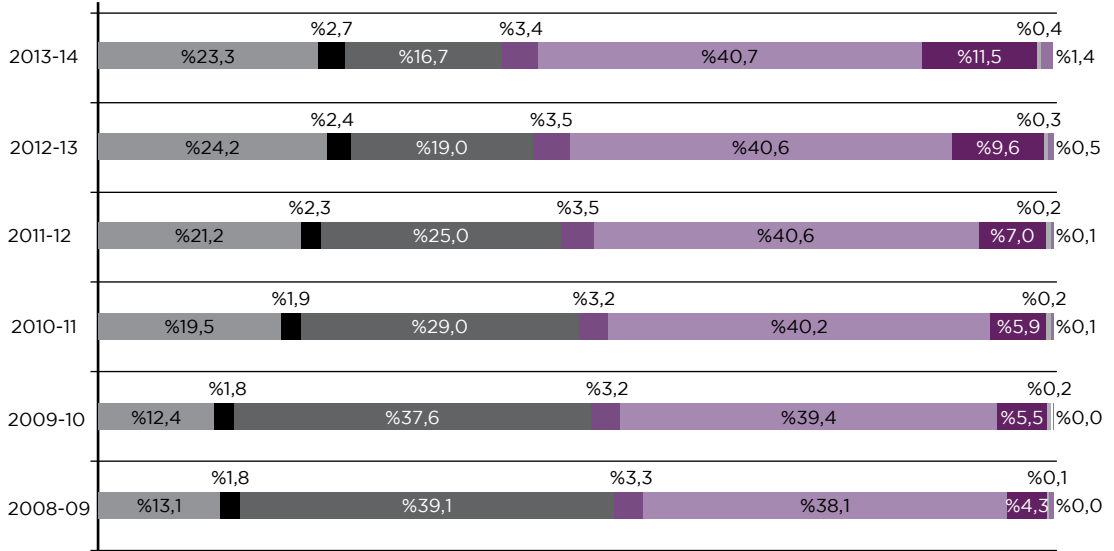
- Okullarda giderek azalan rehberlik saatlerinin önemi ve işlevi artırılarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan uygulamalarla özellikle genç kadınların mesleki gelişim ve istihdam alanlarında rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu hizmeti veren öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık kazanmış olmaları gerekmektedir.
- Mesleki ve teknik liselerde öğrencilerin motivasyonlarını artırıcı bir etki olması açısından daha çok sosyal etkinliğin uygulamaya geçmesi ve bu etkinliklerin toplumsal cinsiyet farkındalığını yükseltecek unsurlar içermesi gerekmektedir.
- Mesleki ve teknik liselerin, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı ve akademik başarısı düşük öğrencilere ve daha çok genç erkeklere uygun okullar olduğu yönündeki algıların ve bu algıları besleyen politikaların değişmesi gerekmektedir. Bu amaçla, toplumsal cinsiyet eşitliğini de hedefleyerek, mesleki ve teknik eğitimin niteliğinin artırılmasına yönelik politikalar tasarlanmalıdır.
- Mesleki ve teknik liselerde tercih edilen bölümlerdeki mesleki staj uygulamalarının niteliği ve işgücü piyasasındaki taleple ilişkisi toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla incelenmelidir.
- Genç kadınların kazandığı mesleki becerilerin işgücü piyasasında kullanılabilmesi desteklenmelidir.
- İl istihdam ve mesleki eğitim kurullarının katılımcı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen bir bakış açısıyla programları değerlendirmeleri önemlidir.

¹ İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu'nda bulunan üyeler: vali, büyükşehir belediye başkanı, il özel idaresi genel sekreteri, il milli eğitim müdürü, il sanayi ve ticaret müdürü, İŞKUR il müdürü, il ticaret ve sanayi odası başkanları, işçi konfederasyonları, işveren konfederasyonları, sakatlar konfederasyonu, il esnaf ve sanatkarlar odaları birliği başkanı ve üniversitelerdir. Söz konusu listede kadın temsiliyetinin neredeyse olmadığı bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME İLİŞKİN GÜNCEL GELİŞMELER

Türkiye’de ortaöğretimde okul ve program türleri arasında, hem öğrencilerin sosyoekonomik durumu hem de eğitimin çıktıları açısından farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Grafik 1’de örgün ortaöğretimde öğrencilerin farklı okul türlerine dağılımı 2008-09 eğitim-öğretim yılından itibaren gösterilmiştir.² Buna göre, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü’ne bağlı liselerdeki öğrencilerin eğitim sistemi içindeki payı yıllar içinde artmaktadır ve 2013-14 eğitim-öğretim yılında ortaöğretime devam eden öğrencilerin % 40,7’si mesleki ve teknik liselerde öğrenimini sürdürmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) istatistiklerine göre, ortaöğretimde 2013-14 eğitim-öğretim yılında mesleki ve teknik eğitime devam eden toplam öğrenci sayısı 2.022.096’dır.³ Bu toplam rakam içerisinde kız öğrenci sayısı 889.146 olup oğlan öğrenci sayısı ise 1.132.950’dir.⁴

Grafik 1: ÖRGÜN ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİLERİN DEVAM ETTİKLERİ OKUL TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI, 2008-09 VE 2013-14 YILLARI ARASI

- A1 Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’ne bağlı akademik seçicilik uygulayan liseler (Anadolu, fen, sosyal bilimler, Anadolu güzel sanatlar ve spor)
- A2 Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’ne bağlı Anadolu öğretmen liseleri
- A3 Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’ne bağlı genel liseler
- A4 Özel liseler (genel ortaöğretim)
- B1 Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü’ne bağlı mesleki ve teknik liseler ile polis kolejleri ve konservatuvarlar
- B2 Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’ne bağlı liseler
- B3 Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı liseler
- B4 Özel liseler (mesleki ve teknik ortaöğretim)

Kaynak: MEB, Milli Eğitim İstatistikleri.

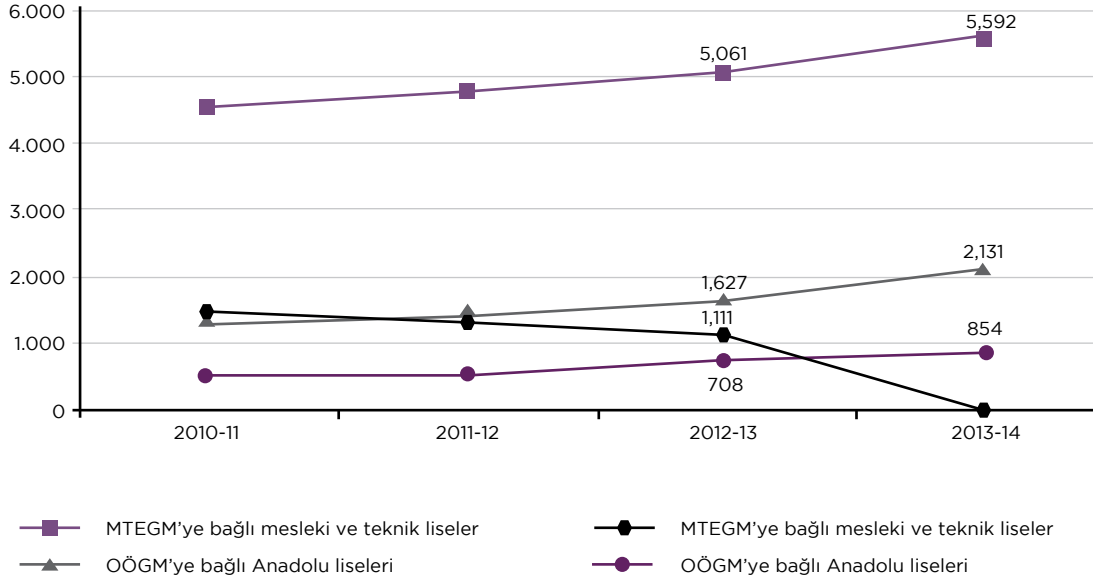
² ERG, 2014a.

³ Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü ve Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü bünyesindeki mesleki ve teknik okullara devam eden öğrencileri ve açıköğretim lisesinde mesleki ve teknik programlara devam eden öğrencileri içermektedir. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ve diğer bakanlıklara ve kurumlara bağlı mesleki ve teknik eğitim öğrencileri hesaplamasının dışında tutulmuştur.

⁴ MEB, 2014.

Genel liselerin dönüşümüyle ilgili gerçekleşen değişiklikler 2013-14 döneminde tamamlanmış ve dönüşümlerin önemli bir bölümü, 2010/30 sayılı Genelge'nin son tarih olarak belirlediği 2013 yılında gerçekleşmiştir. 2010-11 ve 2013-14 yılları arasında, genel liselerin yaklaşık % 58'i Anadolu lisesine, % 35'i mesleki ve teknik eğitim liselerine ve % 4'ü imam-hatip liselerine dönüştürülmüştür.⁵

Grafik 2: ORTAÖĞRETİMDE SEÇİLİ PROGRAM TÜRLERİNDE OKUL SAYILARININ DEĞİŞİMİ, 2010-11 VE 2013-14 YILLARI ARASI

Kaynak: MEB, 2011, 2012, 2013, 2014

9. sınıflardan itibaren uygulamaya geçen düzenlemede, MEB Mesleki ve Teknik Genel Müdürlüğü'ne bağlı iki lise türü "Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi" ile "Çok Programlı Anadolu Lisesi" olmuştur. 2013-14 eğitim-öğretim yılı ve öncesinde mesleki ve teknik ortaöğretim programlarına kayıt yaptırmış öğrencilerin eğitimi, kayıtlı oldukları okullardaki, program türü, alan ve dallara göre devam etmektedir. Mevcut araştırma için görüşmelerin yapıldığı okullar, teknik ve endüstri meslek lisesiyken 2014-15 eğitim-öğretim döneminde mesleki ve teknik Anadolu lisesi olarak değişim yaşamışlardır.

⁵ ERG, 2014a.

TABLO 1: ORTAÖĞRETİMDE SEÇİLİ OKUL TÜRLERİNE GÖRE TÜM ÖĞRENCİLERİN VE YENİ KAYITLI ÖĞRENCİLERİN DAĞILIMI, 2012-13 (%)

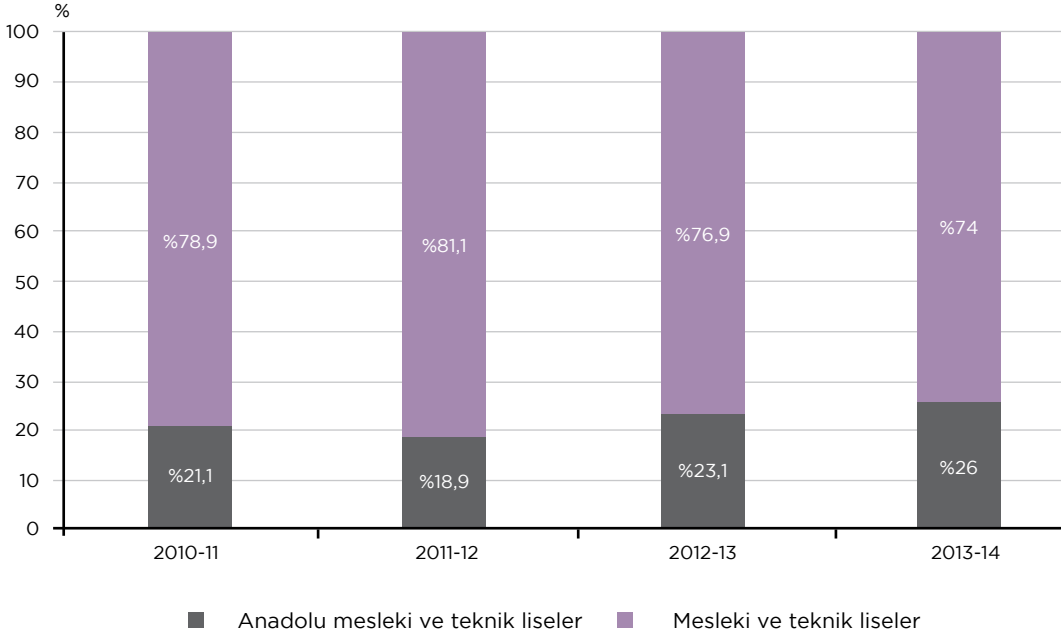
	Öğrencilerin Dağılımı	Yeni Kayıtların Dağılımı
FEN LİSESİ	1	1,1
ANADOLU LİSESİ	23,5	19,7
ANADOLU ÖĞRETMEN LİSESİ	2,5	2,6
SOSYAL BİLİMLER LİSESİ	0,2	0,2
GENEL LİSE	19,9	17,1
GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSELERİ	0,5	0,6
ANADOLU İMAM-HATİP LİSESİ	2,7	3,7
İMAM-HATİP LİSESİ	7,3	12,2
ANADOLU MESLEK LİSESİ	9,4	10,5
MESLEK LİSESİ	32,3	32,3
TOPLAM	99,3	100

Kaynak: Polat ve ark., 2013, s.26.

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından 2013 yılında yayımlanan *Ortaöğretim İzleme ve Değerlendirme Raporu*'na göre, ortaöğretimde seçili okul türlerine göre tüm öğrencilerin ve yeni kayıtlı öğrencilerin dağılımı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı mesleki ve teknik liselerde benzer seyrederken, Anadolu meslek liselerinin yeni kayıtlar içindeki payı tüm öğrenci nüfusu içindeki payından daha yüksektir.⁶ Bu durum, son yıllarda Anadolu mesleki ve teknik liselerinin kontenjanlarının artırılmasıyla da uyumlu bir gelişmedir.

⁶ MEB, 2014.

GRAFİK 3: MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİLERİN SEÇİLİ OKUL TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI, 2010-11 VE 2013-14 YILLARI ARASI

Kaynak: MEB, 2011, 2012, 2013a, 2014.

Not: Sadece Mesleki ve Teknik Eğitim GM'ye bağlı okullar dikkate alınmıştır.

2013-14 eğitim-öğretim yılında, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı okulların bünyesindeki öğrenci oranları şu şekildedir: Endüstri meslek liseleri % 27,8; ticaret meslek liseleri % 14,5; kız meslek liseleri %12,6; çok programlı liseler % 9,3; Anadolu teknik liseleri % 6,6 ve Anadolu sağlık meslek liseleri ise % 6,3'tür.⁷

MEB'in kullandığı sınıflamaya göre 2012-13 ve 2013-14 yılları için yapılan bir inceleme, örgün ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitim alan öğrencilerin payının % 50,9'dan % 54'e çıktığını gösterir.⁸ Açıköğretim bu hesaplama dahil edildiğinde ise ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitim alan öğrencilerin oranı % 46,4'tür. MEB tarafından sadece genel ortaöğretim ile mesleki ve teknik ortaöğretim ayrımında sunulan yeni kayıt verilerine göre, mesleki ve teknik ortaöğretimde kayıt oranlarında artış olduğu görülür. Bu anlamda, mesleki ve teknik ortaöğretim programlarına kayıt yaptıran öğrencilerin oranı, % 50,5'ten % 63,2'ye yükselmiştir.⁹ İmam-hatip liselerinin de dahil olduğu bu oranlardaki kadın erkek ayrımına bakıldığında, 2013-14 yılında örgün ortaöğretime yeni kayıt yaptıran genç kadınların % 58,9'unun mesleki ve teknik programlara yöneldiği, bu oranın genç erkekler için % 67,1 olduğu görülür.¹⁰

Mesleki ve teknik eğitim veren okulların bir bölümünün yakın geçmişe dek erkek liseleri ve kız liseleri olarak ayrıştırılmış olması ve buna paralel seyreden cinsiyet dağılımları, okulların içerdikleri program türlerine göre, geleneksel

⁷ ERG, 2014a.

⁸ A.g.e.

⁹ A.g.e.

¹⁰ A.g.e.

toplumsal cinsiyet rolleri ile yakından ilişkili olduğunu gösterir. 2013-14 eğitim-öğretim yılı için MEB verilerine göre, kız meslek ve teknik liselerinde toplam 264.068 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin 2.460'ünü erkek, 261.608'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların, genel öğrenci nüfusunun büyük bölümünü oluşturduğu diğer iki okul türü, Anadolu iletişim meslek lisesi ve Anadolu sağlık meslek lisesidir. Bu iki okul türünde de kadınlar nüfusun yaklaşık % 70'ini oluşturmaktadır.

Örgün ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitimdeki cinsiyet oranına baktığımızda kadınların, erkeklere oranı % 78 olarak saptanmıştır. Bu oran genel ortaöğretimde % 95; toplam ortaöğretimde ise % 90 şeklindedir.¹¹ Cinsiyet farkının mesleki ve teknik eğitimde daha belirgin olmasının nedenlerinden biri mesleki programların, akademik programlara göre cinsiyetçi kodlara göre daha çok ayrışması olabilir.

2006-07 eğitim-öğretim döneminden itibaren mesleki eğitimde modüler sistem uygulanmaya başlamıştır. Modüler sistemde akademik ve mesleki ve teknik liselerdeki tüm öğrenciler 9. sınıfta aynı programı almaktadırlar. Bunun ardından mesleki ve teknik liselerdeki öğrenciler, 10. sınıfta alan için ortak olan tüm dersleri ve 11 ve 12. sınıflarda mesleki olarak tercih ettikleri bölümlerin eğitimini almaktadırlar. Ayrıca staj etkinlikleri 11 ve 12. sınıflarda gerçekleştirilmektedir.

¹¹ERG, 2014a.

MESLEK TANITIMLARI ve TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Türkiye’de kadınların çalışma hayatına katılma oranları oldukça düşüktür.¹² Ayrıca çalışmalarının önünde birtakım engeller bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle ev işleri ve bakım yükümlülüğü büyük ölçüde kadınların üzerindedir. Kadınlara yüklenen bu roller ve kendilerine sunulan işlerin sınırlılığı, “uygunluğu”, iş koşullarının ağırlığı, ücretlerin azlığı gibi nedenler kadınların çalışma hayatına katılımını zorlaştıran etmenlerdir. Öte yandan kadın çalışanların işyerinde cinsiyete dayalı ayrımcılıkla karşılaşmaları da oldukça yaygındır. Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda kadınların hem özel sektörde hem de kamu sektörlerinde belli meslek ve pozisyonlarda yoğunlaştıkları, erkeklere oranla sayılarının az olduğu ve yönetici kademelerinde azınlıkta kaldıkları biliniyor.¹³

Diğer yandan kadınların mesleki becerilerini geliştirmek amacıyla yöneldikleri mesleki ve teknik liselerdeki eğitimin içeriği ve öğretmen tutumları, kadınların mesleki gelişiminde önemli bir etken olarak karşımıza çıkıyor. Bu anlamda mesleki eğitimin toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alarak gözden geçirilmesi ve genç kadınların cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz bırakılmamaları, kadınların mesleki gelişimlerinin önündeki engellerin kaldırılması gerekiyor. Bu doğrultuda atılabilecek bir adım, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki mesleki tanıtım ve rehberlik programlarında genç kadınların ve genç erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirecek biçimde yönlendirilmeleridir. Bu kapsamda, aşağıda örneklenen yaklaşımı ve benzer uygulamaları sona erdirecek girişimlere gereksinim vardır.

Ortaöğretim kademesindeki okullara bir ilçe milli eğitim müdürlüğü tarafından gönderilen, mesleki seçim konulu bilgilendirme notunda mesleki seçimi etkileyen faktörler arasında cinsiyete de yer veriliyor ve şu ifade yer alıyor: “Kadın ve annelik rollerini aksatmayacak meslekler geleneksel olarak kadınlara önerilmelidir.”¹⁴ Bu tür yönlendirmelerin eğitim sistemindeki yaygınlığı saptanmalı ve rehberlik sürecinde yer alan her kurum ve kişinin toplumsal cinsiyet farkındalığı artırılmalıdır.

¹² 2004 yılında kadının işgücüne katılım oranı % 23,3 iken 2013 yılında % 30,8’e yükselmiştir. Türkiye genelinde toplam işgücü içinde kadının payı 2004 yılında % 25,7’dir. 2013’te ise bu oranın % 30,7’ye yükseldiği görülmektedir. (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014.)

¹³ KEİG, 2013.

¹⁴ Bilgi notunun tamamı için bkz.

http://metefankara.meb.gov.tr/baglantilar/05_mesbil/rehberlik/ogrenciler.pdf

METODOLOJİ

Türkiye’de mesleki eğitimin niteliğini geliştirmeye ilişkin çalışmalar sürmektedir. Mesleki eğitimin modüler olarak düzenlenmesi, okul türlerinin azaltılması, 2014 yılında Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nın yayımlanması bu değişikliklerden bazılarıdır. Bu gelişmelere rağmen, mesleki ve teknik eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ve buna bağlı olarak istihdam alanında yaşanan sıkıntılar, öncelikli sorunlar olmaya devam etmektedir. Bu araştırma raporu, toplumsal cinsiyet eşitliği boyutuna özel önem atfederek mesleki eğitimin niteliğinin geliştirilmesine de katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Mesleki becerilerini geliştirmek amacıyla meslek liselerine kayıt yaptıran genç kadınların eğitim sürecinde ayrımcılığa maruz kalmasını önlemeye ilişkin önerilerin kamuoyuyla paylaşılması da araştırmanın hedefleri arasında yer almaktadır.

Bu doğrultuda, Ümraniye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’ndeki genç kadınlar ve genç erkekler ile liselerdeki öğretmenlerle odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinin tercih edilmesinin nedeni, nicel veri toplama teknikleriyle açıkça ifade edilemeyen bilgilerin ve deneyimlerin ayrıntılı olarak sunulabilmesidir. Böylelikle genç kadınların gereksinimleri ya da yaşadıkları sorunlar, araştırmanın özneleri tarafından doğrudan dile getirilebilmektedir. 1) Genç kadınların yaşadığı temel sorunları kendi deneyimleri üzerinden aktarabilmelerine olanak sağlamak amacıyla dört ayrı grupta toplam 24 genç kadınla; 2) Genç kadınlarla aynı ortamda bulunan genç erkeklerin gözünden, genç kadınların yaşadıklarını dinlemek amacıyla iki ayrı grupta toplam 14 genç erkekle; 3) Hem genç kadınlar hem de genç erkekler hakkında gözlemlere sahip olan öğretmenlerin öğrencilerle ilişkilerini derinlemesine inceleyebilmek amacıyla, iki ayrı grupta toplam 9 öğretmenle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tablo 2’de araştırmanın gerçekleştirildiği mesleki ve teknik liselerde sunulan alanlar gösterilmiştir.

TABLO 2: ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNDEKİ ALANLAR

Ümraniye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	
Alanlar	Bilişim Teknolojileri
	Elektrik-Elektronik Teknolojisi
	İnşaat Teknolojisi
	Isıtma ve Tesisat Teknolojileri
	Makina Teknolojisi
	Metal Teknolojisi
	Metalürji Teknolojisi

Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	
Alanlar	Bilişim Teknolojileri
	Elektrik-Elektronik Teknolojisi
	Metal Teknolojisi
	Motorlu Araçlar Teknolojisi

Odak grup görüşmeleriyle, mesleki beceri kazanma süreçlerinin de incelenmesi planlanmıştır.¹⁵ Bu amaçla aşağıdaki konulara ilişkin bilgi toplamak hedeflenmiştir:

- Meslek seçimi aşamasında genç kadınlar yakın çevrelerinden nasıl etkileniyor?
- Mesleki ve teknik liselerdeki alanlarda; eğitim programları, öğretmen tutumları, ders işleme pratikleri, sınıf içi uygulamalar, derslerde öğrencilerden beklenen tutum ve davranışlar genç kadınlara ve genç erkeklere göre farklılaşıyor mu?
- Genç kadınlar alanlarıyla ilgili staj yapma olanağı bulabiliyorlar mı?
- Genç kadınlar hangi taktik ve stratejilere başvuruyor; ne tür ilişkileri, destek mekanizmalarını devreye sokarak bu alanlarda var olma mücadelesi veriyorlar?
- Genç kadınlar hangi gelecek beklentisiyle mesleki ve teknik liselere başvuruyorlar; süreç içerisinde gelecek beklentileri nasıl değişiyor, şekilleniyor?
- Mezuniyet sonrası genç kadınlar mesleki eğitimlerine uygun bir alanda istihdam ediliyorlar mı?

¹⁵ Üç ayrı grupta yapılan odak grup görüşmelerinde temel alınan sorular araştırma raporunun ekinde yer almaktadır.

PROFİL

Araştırma 47 kişinin katılımıyla iki farklı okulda rasgele seçilmiş genç kadınlar, genç erkekler ve öğretmenleriyle gerçekleştirilmiştir. 45 ve 90 dakika arasında değişen sürelerle yapılan görüşmeler için Ümraniye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin kütüphanesi ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin toplantı salonu kullanılmıştır. Görüşmelere katılan öğrencilerin tümü meslek alanını seçmiş olan 11 ve 12. sınıflarda okuyan öğrencilerden oluşmaktadır.

Odak grup görüşmelerine katılan öğrencilerin eğitimlerine devam ettikleri alanlar aşağıda yer alan Tablo 3'te gösterilmiştir.

TABLO 3: GÖRÜŞMEYE KATILAN ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ ALANLARI

Genç Kadınlar	
Motorlu Araçlar Teknolojisi	5
Makina Teknolojisi	3
Elektrik-Elektronik Teknolojisi	4
Bilişim Teknolojisi	4
İnşaat Teknolojisi	8

Genç Erkekler	
Motorlu Araçlar Teknolojisi	4
Makina Teknolojisi	3
Elektrik-Elektronik Teknolojisi	2
Bilişim Teknolojisi	1
Metal Teknolojisi	4

MODERASYON

Tüm odak grup görüşmeleri araştırma raporunu yazan kişinin kolaylaştırıcılığında gerçekleşmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılara, çalışmanın amacı ve nasıl yapılacağı hakkında bilgi verilmiş ve ses kaydı tutulması için katılımcılardan izin alınmıştır. Görüşmeler sadece katılımcıların ve kolaylaştırıcının bulunduğu kapalı bir alanda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin sonlanmasıyla birlikte ses kayıtları rapor yazımında kullanılmak üzere deşifre edilmiştir. Deşifrelerin tamamlanmasıyla da görüşmecilere taahhüt edildiği üzere kayıtlar silinmiştir.

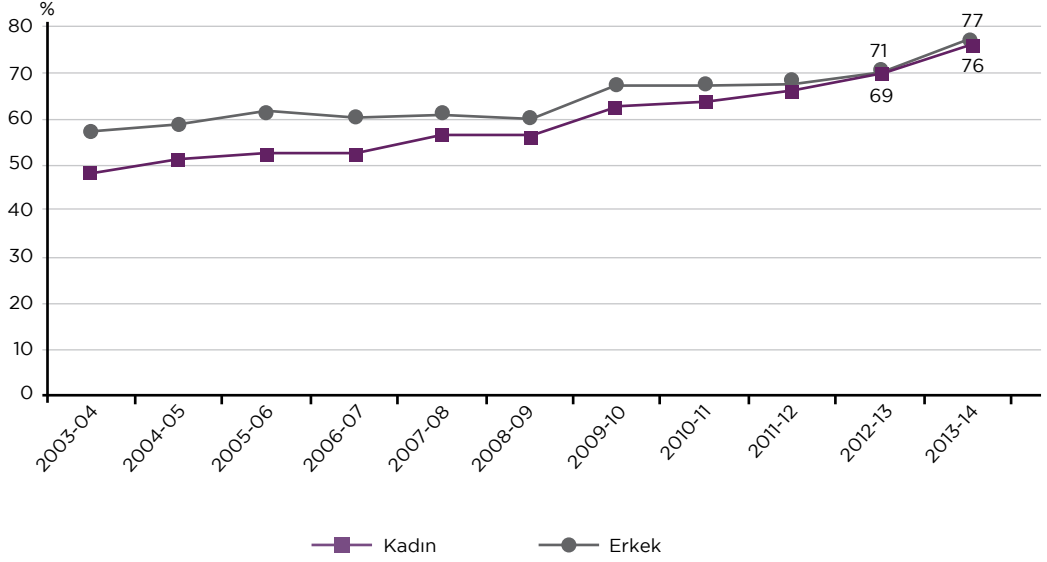
Katılımcılar

Meslek liselerinde toplumsal cinsiyet dinamiklerinin genç kadınlar üzerindeki etkisini anlayabilmek için öncelikle genç kadınların, mesleki eğitim aldıkları kurum ile kurdukları ilişkiye bakmak gerekir. Okulu nasıl tanımladıkları, okul ve sınıf ortamını nasıl tarif ettikleri, genç kadınların ve genç erkeklerin birbirleriyle olan ilişkileri, öğretmenlerin tutumları, mesleki becerilerini geliştirmek için yönelmek istedikleri alanlarda staj yapma süreçleri gibi konulara bakılarak genç kadınların tarif ettikleri sorun alanları daha net anlaşılabilir. Bu çerçevede, meslek liselerinde 11 ve 12. sınıflarda öğrenimlerine devam eden genç kadınların, meslek liselerinde yaşadıkları toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliği **“mesleki eğitimi tercih nedenleri, mesleki beceri geliştirme, akademik başarı, istihdam”** olmak üzere dört başlık altında analiz etmek mümkündür.

MESLEKİ EĞİTİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Kız çocukların eğitimi konusunda, özellikle okullulaşma oranlarındaki artış sıklıkla gündeme gelmektedir. Okullaşma oranları cinsiyet ayrımına göre incelendiğinde, son yıllarda farkların giderek azaldığı görülmektedir. 2013-14 eğitim-öğretim yılında ortaöğretim genelinde net okullulaşma oranı kadınlar için % 76'ya, erkekler için ise % 77'ye ulaşmıştır.¹⁶ Diğer yandan okullulaşma oranları bölge düzeyinde incelendiğinde, bazı bölgelerde kadın ve erkeklerin ortaöğretime katılımında ciddi farkların olduğu görülmektedir. 2012-13 itibarıyla Batı Marmara, Akdeniz ve Orta Anadolu bölgelerinde kadın ve erkek okullulaşma oranları arasındaki fark % 1'in altındayken, Kuzeydoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde ise bu fark % 6-7 civarına yükseldiği görülmektedir.¹⁷

GRAFİK 4: ORTAÖĞRETİMDE CİNSİYET AYRIMINDA NET OKULLULAŞMA ORANLARI, 2003-04 VE 2013-14 YILLARI ARASI

Kaynak: MEB, Milli Eğitim İstatistikleri.

Bu araştırmada, mesleki ve teknik eğitimi toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirirken, toplumsal cinsiyet rollerinin kadın istihdamı üzerindeki etkisi de, daha sınırlı olmakla birlikte, incelenmeye çalışılmıştır.

Genç kadınların, kendilerine atfedilen mevcut roller üzerinden mesleki becerilerini geliştirdikleri görülmektedir. Bu da mesleki ve teknik eğitimin hedeflerinden biri olan, her öğrenciye mesleki beceri kazandırma yönünde mevcut yapısının işlevsel olmadığını; eğitimin meslek edindirme ve iş hayatına hazırlama açısından yetersiz kaldığını göstermektedir.

¹⁶ ERG, 2014a.

¹⁷ A.g.e.

İki okul özelinde **yapılan araştırmaya göre**, mesleki ve teknik liselerde, öğrencilerin geleneksel **toplumsal cinsiyet rollerine göre** meslek programlarına ayrıştığı ve sunulan eğitimin **toplumsal cinsiyet rollerini** yeniden üreterek **pekiştirdiği** sonucuna varılabilir.

“Biz de öğreniyoruz ama serviste mekaniğe sokmuyorlar küçüğüz ve kızız diye. Ama gözlem olarak servise ilk gittiğimde dedim ‘ben mekaniği de görmek istiyorum, servisi de görmek istiyorum.’ ‘Tamam’ dediler ‘girebilirsin ama yaptırılmaz sana bunu baştan söyleyelim.’” (Motorlu Araçlar Teknolojileri, 11. sınıf, genç kadın)

“Müdür yardımcısıyla konuşmaya gittim. Bana ‘sizin okumaya niyetiniz yok, git zengin koca bul’ dedi. Şu an staj yaptığım yerde bir mimar var, hem öğretmiyor hem de ‘sen seneye evlenirsin’ diyor. Sanki biz öğrenmek istemiyormuşuz gibi davranıyorlar. ‘Bu mesleği okumayacaksanız, beni uğraştırmayın, gidin evlenin’ diyorlar.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“İki ay staj yaptım ama pek verim alamadım çünkü mimarımızın çocuğuna baktım. Stajyere ilgi de göstermediler. Bilgisayarım bozuktu, iki hafta tamir ettireceğiz, diye beklettiler. Çocuğunu getiriyordu bana, hiç verim alamadım. Sonra okula geldim, yine geçen seneki bildiklerimle...” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Genel liseye devam etmeyen öğrenciler genellikle meslek sahibi olmak için meslek liselerini tercih etse de, genç kadınların eğitim ve uygulama sürecindeki deneyimleri meslek edinme ve beceri kazanma yönünde birtakım engellerle karşılaştıklarını göstermektedir. Ailelerin, öğretmenlerin, işverenlerin ve öğrencilerin, genel olarak benimsedikleri toplumsal cinsiyet rolleri ve tutumları, mesleki ve teknik liselerden mezun olan genç kadınların eğitim aldıkları bölüme yönelik istihdam alanlarını da kısıtlamaktadır.

16-17 yaşlarındaki 24 genç kadınla yapılan görüşmelerde, mesleki ve teknik eğitimi tercih eden genç kadınların, mesleki becerileri ya da yaptıkları tercihlerle ilgili olarak toplumda sürekli olarak kendilerini ifade etme ve savunma gereksinimi duydukları vurgulanmıştır. Mesleki eğitimde genç kadınların; akranları, aile bireyleri, öğretmen ve okul idarecileriyle yaşadıkları zorlukların temelinde toplum tarafından kabul gören cinsiyetçi davranış kalıpları yatmaktadır. Kadınlar için uygun görülen meslekler toplum tarafından belirlendiğinden, bunların dışında kalan meslek alanlarında okuyan genç kadınlara karşı önyargıların olduğu bilinmektedir. Görüşme yapılan genç kadınlar, özellikle “kadın işi” ve “erkek işi” olarak kodlanan meslek alanlarına vurgu yaparak, kendilerinin çoğunlukla kadın mesleği olarak kabul edilen alanlara yönlendirildiklerini ifade etmişlerdir. Bu alanların dışında var olmaya çalışan gençler ise kendilerini savunma ihtiyacı duyduklarını ve ısrarla “erkek mesleği” yapmadıklarını vurgulama ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir.

“Aa kız hiç motor okur mu?’ Öyle bir şey yok aslında. Hiç bilgi sahibi değiller, ne okuduğumuzu bilmiyorlar.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 11. sınıf, genç kadın)

“Orada bir sürü erkek yok mu? Yani sonuçta yapabileceğimiz iş belli. Eğer biz bu mesleği zaten yapamasaydık, ‘Kız öğrenci kesinlikle almıyoruz’ derdi bölümler.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 11. sınıf, genç kadın)

“Sen çabalayınca yapılıyor, yapılmayacak bir şey değil aslında. Erkekler gelip dalga geçiyormuş, bilmem ne yapıyormuş, hiç onları umursamadan devam edebilirsin...” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 11. sınıf, genç kadın)

“Bilmeyen öyle sanıyor aslında ama içine girince anlıyorsun. Hocalarımız bölüm seçeceğimiz zaman 12. sınıfta çok gezdirdi bizi. Motor Bölümü diyince ‘Siz ne yapıyorsunuz, araba mı tamir ediyorsunuz?’ diyorlar hiç bilmedikleri için. Yabancıyorlar bizi.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“Mimarlık bir bayan için ideal bir meslek ama cinsiyet ayrımı mimarlıkta yapılmaz. İnşaatta bir nevi yapılabilir, bir bayan için tehlikelidir deniliyor ama benim için fark etmez.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“İnşaat dediğimde önce bir bakıyorlar suratıma, ilk olarak akıllarına binada siva yapan adamlar geliyor.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Görüşme yapılan mesleki ve teknik lise öğretmenleri, sınıf içi uygulamalarda toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili olarak karşılaştıkları davranış biçimlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Çünkü erkek öğrencilerimizle ilgili genel yargı, erkek öğrencilerimizde de var, yani motor bölümünün erkek egemen bir meslek olduğuna dair. Örnek veriyorum mesela, kız öğrencilerin mesleki bir soruyu cevaplama esnasında yanlış cevap vermesine gösterilen tepki ile bir erkek öğrencinin yanlış cevap vermesine gösterilen tepki arasında bir boyut farkı var. Kız öğrenci yanlış yaptığı zaman öğrenciler biraz daha, yani nasıl diyeyim bunu, çok hafife alıp dalga geçebiliyorlar. Yani bu, kızın yaptığı yanlış oluyor ama erkek öğrenci yanlış cevap verdiğinde aynı tepkiyi göstermiyorlar.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, erkek öğretmen)

Türkiye’de **kadınların okullulaşma oranlarının** ve eğitim düzeylerinin giderek **arttığı görülmektedir**. Buna bağlı olarak özellikle mesleki eğitimin, kadınların işgücüne katılımına olumlu etki ettiği düşünülür. Ancak **toplumsal cinsiyetle ilgili faktörler** göz önünde bulundurulduğunda, mesleki eğitim ve beceriye sahip olan **genç kadınların istihdam oranlarının, erkeklerin istihdam oranıyla eşit seviyede seyretmediği görülmektedir**.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2013 Hanehalkı İşgücü Anketi verilerine göre, 18-25 yaş aralığındaki “lise dengi mesleki okul” mezunu kadınların istihdam oranı % 34,3’tür.¹⁸ Ocak 2015 rakamları itibarıyla enflasyon oranlarına göre hesaplanan aylık ücretlere baktığımızda, 2013 yılında kadınların aylık ücretlerinin ortalaması 996,5 TL’dir. Erkekler % 5 daha fazla gelir elde etmektedir. Sosyal güvenlik durumuna baktığımızda ise çalışan kadınların % 77’si bir sosyal güvenceye sahiptir.

2011 ve 2012 yılları için benzer bir inceleme yapıldığında, 2012 yılında kadınların istihdam oranının % 31,8 olduğunu görüyoruz. Kadınların aylık ortalama ücretleri 980,5 TL’dir. Ayrıca kadınların % 79,1’i bir sosyal güvenceye sahiptir. 2011 yılında ise kadınların istihdam oranı % 32,8’dir. Kadınların aylık ortalama ücretleri 921,9 TL’dir. İstihdam edilen kadınların % 72,8’i bir sosyal güvence sahiptir.¹⁹ Ortalama asgari ücretlere bakıldığında, kadınlar için ortalama asgari ücret 2011 yılında 644,455 TL; 2012 yılında 720,46 TL ve 2013 yılında 788,345 TL’dir.²⁰ Üç yıllık sürece bakıldığında, mezun kadınların istihdam oranlarının arttığı ve ücretlerin de değiştiği görülmektedir. Ancak ücretlerin, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını sağlamalarına yetecek düzeyde olmadığını belirtmekte de yarar vardır.

Mesleki ve teknik eğitim, ülkelerin eğitim politikaları, sosyokültürel özellikleri ve istihdam yapıları dikkate alınarak değerlendirilir. Türkiye’de bazı ailelerin, çocuklarını mesleki ve teknik liselere göndermek konusunda çekingen davrandıkları görülmektedir. Bu durumun nedenlerinden biri eğitimin niteliği, bir diğeri de mesleki ve teknik liselerdeki eğitimin toplumsal cinsiyet rollerine göre sınırlandırılmasıdır. Mesleki ve teknik liselere devam eden öğrencilere bakıldığında, belirli program türlerinde genç erkeklerin, belirli program türlerinde ise genç kadınların daha yoğun olduğu görülmektedir. Aşağıdaki örneklerde görülebileceği üzere, bu tür okulların genç kadınlara uygun olmadığı yönünde düşünceler vardır. Genç kadınlar için uygun volabilecek bölümler, görüşme yapılan genç erkekler tarafından şu şekilde belirtilmiştir: moda, tasarım, çizim, çocuk gelişimi, iletişim. Derinlemesine bakıldığında bu bölümlerin, toplumda kadınlara atfedilen rollerle ilişkilendirilebilecek bölümler olduğu görülür.

Türkiye’de kadınların çalışma alanlarının bu şekilde sınırlandırılmış olması, kadınların çalışma hayatına katılma oranlarını oldukça düşürmektedir. Kadınların istihdam oranını artırmak için tüm illerde mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir. Ancak bu kursların çoğunun “kadın işi” olarak kabul edilen alanlarda yoğunlaştığı ve bu durumun iş yaşamındaki cinsiyet temelli ayrımcılığı pekiştirdiği söylenebilir.

¹⁸ Kadınların istihdam oranları görece yüksek görünmektedir. Söz konusu hesaplama kadınların mezun olduktan sonra doğrudan işe başlama süreçlerini içermekte, mezun oldukları alanda çalışıp çalışmadıklarının bilgisi bulunmamaktadır. Ayrıca çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra işten ayrılan kadınlar da bu oranın içerisinde. Bu oranların da incelenmesi önemlidir.

¹⁹ TÜİK, 2011; 2012; 2013.

²⁰ <http://evds.tcmb.gov.tr/anaweb/enflasyonTR.html> ile http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgeb/dosyalar/istatistikler/net_brut_asgari_uc adreslerindeki verilerden yararlanılarak hesaplanmıştır.

“Şey gibi bakıyorlar, endüstri meslek lisesi dersleri kötüdür, serseriler içindir. Sadece erkekler için değil, kızlar için de öyle bir bakış açıları var. Aslında öyle değil. Hani evet, derslerin bütününe inemiyoruz, çok ince ayrıntıya kadar işlemiyoruz ama bize yetecek kadarını öğreniyoruz.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“‘Erkek dolu okul nasıl okuyorsun?’ diyorlar. ‘Meslek lisesine gitme, erkek gibi olur çıkarsın bir sürü erkeğin arasından’ diyorlar.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“Yani bu okulda kızın olması bilmiyorum bence çok da doğru değil. Şuradan bir kız geçsin, kantinden dört tane kişi çıkıyor peşine gidiyor yani.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Kadın erkek eşitliğinden ziyade onların okuyabileceği bölümler yok. Mesela bir kızın inşaat bölümünde olması çok saçma. Duvar örüyorlar, çimento atıyorlar resmen.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Ya bu okulda tasarım bölümü ya da ne bileyim moda, onun dışında daha farklı grafiklerle ilgili bölümler olsa normal gelirdi ama onlar da yok. Kızlar da burada, yani bilmiyorum çok doğru bir şey değil o bölümler olmadığı sürece burada olmaları.” (Metal Teknolojileri, 12. sınıf, genç erkek)

“Mesela yaptığım sporla ilgili başlayayım. Boks mesela. Ben kızlara göre daha avantajlıyım. Mesela okuduğum bölüm, ben kızlara göre daha avantajlıyım. Ama bir yemek bölümünde, moda bölümünde olsun kızlar benden daha üstün. Öyle ama genelde bir eşitlik var tabii ki. Benim kafamda tabii, bazı insanlarda değil.” (Makina Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

Mesleki ve teknik eğitim denince, toplumda yaygın olarak ilk akla gelenler çoğu zaman eğitimin düşük kalitesi, mezunların üniversiteye geçiş oranlarının düşüklüğü, yetersiz ve düşük nitelikli iş olanaklarıdır. Bu okullar, genellikle erkek öğrencilerin devam ettiği ve elverişsiz sosyoekonomik koşullara sahip gençlerin gittiği okullar olarak düşünülmektedir. Eğitim çıktıları açısından dezavantajlı oldukları da çeşitli çalışmalar tarafından bulgularan mesleki ve teknik liselerin statüsüyle ilgili olumsuz görüşler oldukça yaygındır.²¹ Bu durum, öğrencilerin okula ilişkin memnuniyetlerinin azalmasına ve aldıkları eğitimi değersiz görmelerine de yol açmaktadır. Ortaöğretimde bulunan okul türlerine yönelik yapılan yeni düzenlemelerle birlikte genel liselerin sayısının azalması ve Anadolu liselerini kazanamayan öğrencilerin meslek liselerine bir

²¹ Bahçeşehir Üniversitesi Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Merkezi 2014 yılında, Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimi tüm paydaşlarıyla beraber detaylı bir şekilde analiz etmeyi amaçlayan bir araştırma yürütmüştür. Bu amaçla İstanbul’da 14 bölgede 25 meslek lisesi, ticaret meslek lisesi, endüstri meslek lisesi, kız meslek lisesi, sağlık meslek lisesindeki öğrencilere, öğretmen ve idareciler ile öğrencilerin velilerine “Mesleki ve Teknik Eğitime Yönelik Algı” başlıklı anket uygulanmıştır. Araştırmaya 450 öğrenci, 270 veli, 191 idareci ve öğretmen ile 47 sektör temsilcisi katılmıştır. Araştırmanın bulguları arasında mesleki eğitimin kalitesine ilişkin çıkarımlar yer almaktadır. Anket sorularından “Meslek eğitimi düşük statüde bir eğitim biçimi olarak algılanmaktadır” ifadesine, sektör temsilcilerinin % 40,4’ü katılıyor, % 10,6’sı ise katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir (BAU-METGEM Mesleki ve Teknik Eğitime Yönelik Algı Anketi, Temmuz 2014).

zorunluluk ya da seçeneksizlik sonucu yönelmesinin bu memnuniyetsizliği pekiştirmiş olduğu da söylenebilir.

“Biz mecburduk buraya, puan yetmedi daha doğrusu. Başka seçeneğimiz yoktu.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Ders çalışmayı sevmediğim için düz lisede yapamayacağım ve üniversiteyi kazanamayacağım için meslek lisesine geldim. Burada iki yıllık geçiş hakkımı kullanmak için meslek lisesini tercih ettim.” (Makina Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Tercihlerimde çıkan sonuca göre geldim. İlk geldiğimde hiç memnun kalmadım. Meslek lisesi yazdım tüm tercihlerime düz lise yerine çünkü meslek öğrenmek istedim. Sonradan alışmaya başladım. İnşaat düşündüm çünkü ileride önü açık olarak gördüm bu bölümü. 9. sınıfta üç kızla ve bir kız -tam bir erkek tavrıyla vardı, onunla hiç arkadaşlığımız bile yoktu-, bir kız olarak muhabbetim de yoktu. 9. sınıf sıkıntılıydı epey.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Meslek liselerinde bölümler geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu bir şekilde ayrılmaktadır.

Mesleki eğitim verilen okullar içinde, genç kadınlar çok büyük oranda kız teknik ve meslek liselerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, sağlık meslek liselerinin ve az sayıdaki Anadolu iletişim meslek liselerinin öğrencilerinin de büyük bir kısmını genç kadınlar oluşturmaktadır.

Meslek liselerindeki alanlara göre sınıflardaki cinsiyet dağılımı farklılaşmaktadır. Örneğin her iki okulda da Metal Teknolojisi alanında hiç genç kadın bulunmazken, İnşaat Teknolojisi, Bilişim Teknolojisi, Motorlu Araçlar Teknolojisi gibi alanlarda genç kadınlar sınıfın yaklaşık % 10'unu oluşturmaktadır. Öğretmenlerin aktarımına göre genç kadınlar ve genç erkekler sınıf içi uygulamalarda birlikte çalışabilmektedirler. Ancak staj alanlarında ya da sektörde genç kadınların ve genç erkeklerin çalışma ortamında birlikte hareket edemedikleri ifade edilmiştir.

“ Her ne kadar genç kadınların geleneksel olarak “**erkek mesleği**”, genç erkeklerin de “**kadın mesleği**” olarak algılanan bölümlere girmesinin önünde **resmi bir engel olmasa da**, bu tür seçimler azınlıktır.

“Üretim safında çalışan çok az insan var. Kızlar genelde büroda veya basit işlerde görevlendiriliyorlar. Yani sanayide kadın elemanın çalışmasına pek şey bakılmıyor, yani sosyal olarak buna alışabilmiş değiller. Mesela buradaki erkek öğrenciler, kız öğrencilerin olmasına alışmışlar. Burada birlikte iş yapabiliyorlar, beraber çalışabiliyorlar ancak sanayide bu durum söz konusu değil. Genel düşünce olarak bunu başarabilmiş değiller.” (Makina Teknolojisi, erkek öğretmen)

Araştırma bir yanıyla da genç kadınların meslek liselerinden mezun olduktan sonra bu alanda istihdam potansiyellerine baktığı için “eğitimi aldığı meslekte” istihdam edilen kadın öğretmenlerle yapılan odak grup görüşmeler bu anlamda iyi örnek oluşturmaktadır. Aşağıda verilen örnek, meslek liselerinde öğretmenlik yapan kadın öğretmenlerden sadece birine aittir.

“Ben meslek lisesi mezunuyum, 1996 yılında meslek lisesine girdim. O zamanlar Anadolu teknik lisesiydi ve sınavla [öğrenci] alınıyordu. Puanım yettiği için Elektrik-Elektronik Bölümü'ne girdim. Sınıfta 21 kişiydik ve üç kız öğrenci vardı. Ben derslerimi çok sevdiğimden mi bilmiyorum, öğretmenlerimin belki etkisiydi, işte okul birinciliğim oldu. Sınıftaki erkek arkadaşlarıma baktığım zaman beni rencide etmeye çalışıyorlardı ama ben tabii ki güçlü durmaya çalışıyordum. Onlardan hiçbir zaman etkilenmedim, ailem de elektronik okumamı istemiyordu açıkçası. O zamanlar bu okullar daha farklıydı ama ben elektroniği sevdiğim için bu alanda devam etmek istedim. Dersleri çok seviyordum, alanımı çok seviyordum ve araştırmayı da çok seviyordum. Böylelikle meslek lisesini bitirdim... İki yıl teknik eğitim fakültesini kazanmak için bekledim, bu benim için dezavantajdı. Üniversiteyi kazandım. Yine sınıfımızda dört kız öğrenci vardı, çoğunluğu erkekti... Atanmam, kadroya geçmem iki yılımı daha aldı çünkü ilk yıl alınmadı, sonra otuzar otuzar kişiler alındı, atanmak çok sıkıntılıydı... Mesleğe başladıktan sonra da erkek öğrencilerin tabii ki bana karşı tavırları farklı oldu... Şimdi ise kız öğrencilerimin üzerine daha çok titriyorum.” (Elektrik-Elektronik Teknolojisi, kadın öğretmen)

Yukarıdaki örnekte de görülebileceği üzere, mesleki eğitimde toplumsal cinsiyete dayalı sorun yaşayan genç kadınların, çalışma hayatlarında da benzer bir cinsiyetçi tutumla karşılaşabilecekleri görülmektedir.

Bu durumun toplumsal anlamda bir sorunsal olarak kabulü ve çözümünü için “[Ç]alışma hayatında kadınların temsilini amaçlayan sosyal paydaşların da mesleki eğitim politikalarını belirleme sürecine katılması gerekmektedir. Mesleki eğitim politikalarının ve mesleki eğitim programlarının kız çocuklarına özgü tasarlanması ve okullarda sunulan meslek çeşitliliğinin sınırlı olması var olan eşitsizliklerin sürmesini sağlamaktadır. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet rolleri bu sosyalizasyon süreçlerinde üretilirken, kurumlara ve toplumun tümüne yansımaktadır. Eğitim, eleştirel düşüncenin paylaşılacağı ve yeni kimliklerin geliştirilebileceği alanlardan biri olduğu için üst seviyede politika oluşturma süreçlerinden okul içerisindeki uygulamaya kadar, etkin olarak cinsiyet eşitlikçi politikalar geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.”²²

²² Gökşen ve ark. , 2011, s.34.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

İki okulda, toplamda 47 kişiyle yapılan odak grup görüşmelerinden elde edilen bulgular, mesleki ve teknik eğitim veren liselerin konumunu, Türkiye’de meslek eğitimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği başlığı altında değerlendirmeyi hedeflemiştir. Bir önceki bölümde yer yer bulgulara değinilmiştir. Bu bölümde ise dört başlık altında araştırmanın bulguları kapsamlı olarak paylaşılacaktır.

MESLEKİ EĞİTİMİ TERCİH NEDENLERİ

Odak grup görüşmelerine katılan öğrencilerin çoğu, mesleki eğitime ve buldukları okula başka seçenekleri olmadığı için devam ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bazı öğrenciler, mesleki bilgi edinmek amacıyla kendilerinin ya da ailelerinin yönlendirmesiyle bu okulları tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

“Burada çizim vardı. Hem yönlendirildim hem de kendi tercihimle geldim bu okula.” (Makina Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“Aslında bu okulu tercih etmedim açıkçası. Bir anda bilgisayar sisteminden bu okul çıktı. Hatta bu okula geldiğimde onca erkeği görünce ilk başta ağlamaya başladım. Ben bu okulu okuyamam, dedim bir kız olarak.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“Ablam ve ağabeyim bu okuldaydı. İlkokulu da aynı okulda okuduk zaten. Burada da aynı okuldayız. Onlar geçen yıl mezun oldular. Biraz onlar teşvik etti. Hani biz çok çevreyi bilmiyoruz onlardan küçük olduğumuz için.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“Sağlık tutmayınca babam düz liseye göndermek istemedi. Burası tuttu, buraya geldim. Bilgisayar Bölümü’ne kendi isteğimle gittim. Pişman değilim. Hatta meslek lisesi biraz ayrıcalık gibi ama bir yandan çok kötü yanları da var. Okul erkek dolu ama bir süre sonra alışıyor.” (Bilişim Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, mesleki eğitimin toplumda algılanış biçiminin daha olumlu kılınması gerektiği yönünde bir görüş birliği oluşmuştur. Aynı şekilde öğretmenler, meslek liselerinin sınav sonrası yerleşemeyen öğrencilerin başvurdukları bir okul olmaktan ziyade öğrencilerin, mesleki eğitim almak için kendilerinin tercih ettiği bir eğitim alanı olması için politikalar geliştirilmesini önermişlerdir. Meslek sahibi olmak için tercih edilen mesleki ve teknik liselerden mezun olan öğrencilerin “işsiz kalacağı” yönündeki algının yıkılması gerektiği, dolayısıyla da mesleki ve teknik liselerin iyileştirilmesi yönünde adımların atılmasının önemli olacağı vurgulanmıştır.

Sağlık meslek liseleri ve kız teknik ve meslek liseleri dışındaki meslek liselerinin, genç kadınların da tercih edebilecekleri okullar olması yönünde adım atılarak, özellikle genç kadınların gereksinimlerinin tespit edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Okul ve alan tercihlerinde öğrenciler, **geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine** uygun olarak programlara ayrışabilmektedir. Bu durum, genç kadınlar tarafından **kendi tercihleri** olarak görülse de **istihdam alanları, çalışma koşulları** ve **evdeki sorumlulukların** iş yaşamıyla birlikte yürütülebilecek düzeyde olması gibi etmenler **tercihlerin zorunluluk** da içerebildiğini göstermektedir.

“Bizde Cumartesi temizlik oluyor, misafirler de genellikle Pazar günleri geliyor. Erkeklerde sadece okul var ama bizde ev işi de var.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Not ortalamasının da çoğu zaman lise ve bölüm tercihlerini etkilediği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin mesleki eğitime yönelmelerinde ailelerinin ve arkadaş çevrelerinin de etkili olduğu ifade edilmiştir. Tercihlerin genellikle aile ile birlikte yapıldığı ve genç kadınların çoğunlukla karar alma süreçlerinde etkili olmadıkları ifade edilmiştir.

“İlkokulda başarı durumumuz düşük olduğu için bu okula düştük.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Ders çalışmayı sevmediğim için düz lisede yapamayacaktım. Üniversiteyi de kazanamayacağım için meslek lisesine geldim. Burada iki yıllık giriş hakkımı kullanabilmek için meslek lisesini tercih ettim.” (Elektrik-Elektronik Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Siz bir okula geliyorsunuz. Bayansınız, bir sürü erkek var. Gitmek zorunda kalıyorsunuz yani başka tercihiniz yok. Orada erkekler küfürlü konuşuyor, ne yapacaksınız gidip laf mı atacaksınız? Katlanmak zorundasınız. Sizin puanınız buraya yetiyor, başka yere gitme şansınız yok. Dört sene katlanmak zorundalar bize çoğunluk erkek olduğu için.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

Aileler kimi zaman kızlarının erkeklerin sayıca fazla olduğu okullarda okuyor olmasından rahatsız olsalar da, başka seçenekleri olmadığı için okulları değiştirememişlerdir.

Bazı genç kadınlar ve genç erkekler de meslek edinmek, iş öğrenmek amacıyla kendi kararları doğrultusunda meslek liselerini tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Meslek liselerinin bir meslek edinme aracı olarak tercih edildiği

durumlarda bile bazı öğrenciler, okulda elde ettikleri mesleki becerileri kullanacakları işlerde çalışmayı düşünmediklerini, başka alanlara kaymak istediklerini belirtmişlerdir.

“Aslında ilkokul notlarımız bizim çok düşük olduğu için, şahsım adına konuşuyorum, Anadolu lisesine giremedim çünkü orası tamamen üniversiteye hazırladığı için ben meslek lisesine geldim ve ben bu mesleği yapmak istemiyorum. Sadece bitirmek amaçlı geliyorum. Bu yüzden dershaneye gidiyorum durumum olduğu için ve oradan üniversiteyi kazanmak istiyorum eşit ağırlık bölümünden.” (Elektrik-Elektronik Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“İş öğrenebilmek ve kendimi geliştirebilmek için bu okulu tercih ettim.” (Makina Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Çizim üzerine okumak istiyordum ve bu okulu tercih ettim. Erkeklerin bu kadar kalabalık olduğu bir ortamda okumanın zor olacağını biliyordum. Hani bir şey dediklerinde susmak yerine cevap verdiğim için fazla yorum yapamıyorlar artık. Daha dikkatli konuşma tarzı olarak, davranış olarak. Sert bir tepki alabileceklerini bildikleri için daha fazla dikkat ediyorlar.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Meslek seçimlerinde öğretmenlerin de yönlendirmesi ve meslek konusunda genç kadınları bilgilendirmesi söz konusudur. Ancak genç kadınların bir bölümünün, eğitimini aldığı alan yerine toplumsal cinsiyet rollerine uygun görülen alanlarda istihdam ettikleri dikkat çekmektedir.

“2006 yılından beri 30 kız öğrenci mezun ettik, şu an dördü fiili olarak çalışıyor. Otomotiv şirketlerinde eğitimini aldıkları bölümün işini yapıyorlar. İşte müşteri sorumlusu, randevu alıyor, randevu veriyor, araba bittiğinde müşteriyi arıyor. Tam kızların istediği bir iş...” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, erkek öğretmen)

“9 ve 10. sınıf Türkiye’deki bütün meslek liselerinde ortak sınıftır, 9. sınıfta eskiden mesleki tanıtım ve yönlendirme dersi vardı. O ders kapsamında öğrenciler atölyeleri dolaşır ve onlara bilgiler verildi. Şimdi de aynı şekilde rehberlik dersi var... Mesela ben tanıtım sorumlusuyum. ‘Kızlar motorlu araçlar teknolojisi alanını seçerseniz şu işi yapacaksınız’ diyorum... ‘Erkek öğrencileri kadar otomotiv teknolojisini bileceksiniz ama girip de bir arabanın altına sökme takma yapmayacaksınız. Sizin işiniz bu, ancak öbürünü de yapacak kabiliyete sahipsiniz.’ Bu yüzden kız öğrencilerimizin erkeklere nazaran ikinci bir yükleri daha var. Mesela hiç ders programında olmamasına rağmen telefonla haberleşmeden tutun, mailleşmeye kadar, basit görünüyor ama oralarda çok önem veriliyor bu işlere... Erkek öğrencilere konumuz ne? Tekerlekler sökülecek takılacak, vites kutusu sökülecek takılacak...” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, erkek öğretmen)

Mesleki ve teknik liselerin bir başka tercih edilme nedeni ise liseden mezun olduktan sonra öğrencilerin, iki yıllık ön lisans programlarına geçiş yapabilecek olanağa sahip olmalarıdır. Dolayısıyla bazı öğrenciler, meslek liselerinde tercih ettikleri alanlarda üniversitedeki bölüme devam etmek istiyorlarsa, üniversite sınavında alacakları ek puanlara odaklanmaktadır. Ek puan onlar için önemlidir çünkü kültür derslerinin oldukça az sayıda olması ve son iki yıl boyunca ağırlıklı olarak mesleki derslere yönelmeleri, üniversite sınavlarını kazanabilecekleri yönündeki inançlarının kırılmasına neden olmuştur. 11 ve 12. sınıflardaki seçmeli dersler yerine temel matematik bilgilerinin yeniden verilmesi, öğrencileri sınav konusunda biraz da olsa rahatlatılabilir. Öğrencilerin çoğu kendi olanaklarıyla sınava hazırlanmaktadır. Ailesinin ekonomik durumu iyi olan öğrenciler ise dershaneye giderek kültür derslerindeki açığı kapatmaya çalışmaktadırlar.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE MESLEKİ BECERİ EDİNİMİ

Mesleki eğitimde yer alan programlar, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretmekte ve öğrenciler mesleki becerilerini kısmen de olsa bu rollere bağlı olarak geliştirmektedirler. Öğrenciler bu roller dışında becerilerini geliştirmekte zorluk yaşamakta ve bu durum, mesleki beceri kazanımını zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda öğretmen tutumları çok önemlidir ve sınıf içi uygulamalar öğretmenin davranışlarına göre şekillenmektedir. Kimi öğretmenler, genç kadınlarla ilgilenmeyip genç erkeklere odaklanarak eğitim vermeyi tercih ederken, kimi öğretmenler de sınıfında az sayıda olan genç kadınları ön sıralara oturtarak onlarla, erkeklerden daha çok ilgilenmeyi tercih etmektedir.

“Bizim açımızdan bir farklılık var mı? Bizim açımızdan da aslında bir miktar farklılık şöyle olabilir, teorik anlatımlarda aslında hiçbir farklılığımız yok, yani sınıf içinde anlattığımız teorik bilgileri herkes eşit şekilde alıyor, uygulama noktasında aslında bizde de pozitif ayrımcılık denilen şey gerçekleşiyor olabilir. Yani mesela bir civata sökülmek isteniyor, bunu sökmek istemediği zaman kız öğrencimiz, hocam çok zor bunu yapamıyorum dediği zaman erkek öğrenci kadar onun üzerinde bir şey yapamıyoruz. Tamam hadi başka arkadaşın söksün diyebiliyoruz, ama erkeklere hadi biraz daha uğraş şeklinde, biraz daha ısrarlı şeyimiz olabiliyor.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, erkek öğretmen)

Yukarıdaki örnek, odak grup görüşmelerinde sıkça karşılaştığımız bir konuya işaret etmektedir. Genel olarak genç kadınların, teknik gelişim açısından kullandıkları motorun yağlı veya ağır olması gibi nedenlerle işi pratik etmelerinin engellenmesi, bu “kaba işleri” onların yapmıyor olması pozitif ayrımcılık olarak düşünülmektedir. Ayrıca okul yapısından kaynaklı eril kültürü benimsemiş olmaları nedeniyle genç kadınların da benzer bir algıya sahip olabildikleri görülmüştür.

“‘Erkek var, neden ben yapayım’ diyecek. Yani erkek yapsın. Hoca da yaptırır söylese. Hocalar da o kadar tutum göstermiyor o konu üzerinde. Mesela bozuk olsun, ucu açık olsun onları göz ardı ediyor. Uygulamaya katılıyor da, mesela bizim kadar didiklemiyor parçaları. Bizim kadar ilgilenmiyorlar. Biz bir yanlış yapalım oradan öyle bir not kırar ki. Çünkü aslında öğretmenlerimiz de bu mesleğin erkeklere daha yatkın olduğunu düşünüyor.” (Makina Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“**Genç erkekler**, okulda daha **kalabalık** olmanın avantajını kullanarak hem **sınıf içine** hem de **okul ortamına hakim** oldukları yönünde bir düşünceye sahiptirler.”

Okuldaki öğrenci nüfusunun yoğun olarak erkeklerden oluşması, okul kültürünün toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan bir yapıda olmaması, genç kadınların okul ortamında, sınıflarda kendilerini rahat hissetmemelerine neden olmaktadır. Okul bahçesi, top sahası, kantin gibi okuldaki tüm öğrencilerin kullanımına açık olan alanların, büyük oranda erkekler tarafından kullanılan alanlar olarak kurgulanması, genç kadınların bu alanların kullanımında sıkıntı yaşamalarına yol açmaktadır. Bu durumun çözümü, elbette kadınların ve erkeklerin ortak olarak kullandıkları alanların ayrıştırılması değildir; yapılması gereken, tüm alanların her bireyin rahatlıkla kullanabileceği biçimde düzenlenmesidir.

“Erkek öğrenciler yani biz, bu tür okullarda kız öğrencilerden daha iyiyiz. Çoğunluk var bir kere, sınıflarda kız neredeyse yok diyelim.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Çoğunluk erkek olduğu için çoğunluk baskısı altında kalıyorlar ve kendilerini erkekleştiriyorlar.” (Makina Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Okul bahçesinde yürüdüğümüzde ya da kantindeyken erkeklerin davranışlarından rahatsız oluyoruz. Kabalar, terbiyesizler, mesela kıyafetlerimizi istediğimiz gibi giyemiyoruz... Gözleriyle bir nevi taciz ediyorlar.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“Mesela ben kantinde tek oturamam asla. İlla ki yanımda bir kız arkadaşımın olması lazım. Erkeklerin yaptığı davranışlardan dolayı çok kasıyorum kendimi. Sınıfta alıştığımız için rahat geliyor ama kantinde başka. Mesela okula geliyoruz kapıda çok erkek oluyor. Oradan geçmek için bile dışarıda durur arkadaşımı beklerim beraber girelim, diye. Bakışlar, davranışlar çok garip, çok rahatsız edici.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalıkları artan genç kadınlar, toplumun her alanında toplumsal cinsiyete bağlı ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve meslek lisesinde de benzer bir durumla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Erkeklerin, okul ortamında kadınlara oranla nüfus olarak fazla olması, kadınların ifadesiyle erkeklerin “kendilerini üstün olarak görmelerine” neden olmaktadır. Bu da okul sınırları içerisinde “erkek iktidarının” kurulmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla bu durumu

kabul eden birtakım öğretmenlerin, mevcut yapıdaki davranış ve tutumlar üzerine alternatif söylemler geliştirmemeleri, genç kadınların mesleki eğitim ve beceri geliştirme anlamında okuldan tam olarak beslenememelerine yol açmaktadır.

“Hep kızların davranışı üzerinden gidiliyor bence. Okulda değil her yerde öyle. Erkekler sınırlama yok ama bayanlar hep alt kademede. Toplumun hatası bu bence, en baştan beri süregelen bir şey... Baştan itibaren söylüyorlar zaten ikinci cinsiyetsin, diye.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Sınıfta genç kadınların olmaması durumunda, öğretmenlerin öğrencileriyle “erkek erkeğe” geliştirdiği ve cinsiyetçi dilden beslenen bir üslupla ders işledikleri genç erkekler tarafından dile getirilmiştir. Sınıflarda genç kadınların olmaması, yaş kriterini de ortadan kaldırarak, genç erkekler arasında “samimi sohbetlerin ve rahat davranışların” sergilenmesine neden olmaktadır. Bu durumdan rahatsız olmayan öğrenciler, bu şekilde (erkek) öğretmenleriyle daha samimi ilişki kurduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrenciler, sınıfta tek cinsiyetin hakim olmasının, kimi zaman öğrenme motivasyonlarını artırdığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin derse odaklanmasını sağlamak için, cinsellik içerikli ifadeler kullanmayı bir yöntem olarak benimseyen öğretmenler de olabilmektedir.

“Kız olmaması daha iyi. Daha rahat oluyor. Hareketler daha rahat oluyor. Şakalaşmalar falan, hocalarla samimiyetimiz daha iyi oluyor. Kız oldu mu hoca daha samimi konuşamaz yani. İlgı çekici konuyu şey yapamaz yani.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Yani illa bizim ilgimizi böyle cinsel objelerle derse odaklamaya çalışıyorlar.” (Makina Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Derse ilgi çekmek için kadınları bir nevi aşağılıyorlar çünkü hani küfür etmek tamamen erkeklerin cinsel uzuvlarından mevcut olduğu için hani salt duygularımıza, zevklerimize dokunuyorlar. Böyle bazen aşağılıyorlar işte.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

Yukarıdaki örnekte görüleceği üzere birtakım derslerin anlatımında kadınların nesneleştirildiği ve bu durumun da genç erkeklerin derse odaklanabilmesi için yapıldığı ifade edilmiştir. Cinsiyetçi bir üslupla dersin işlenmesi, bu tavrın yetiştirilen öğrencilere de aktarılmasına yol açar. Öğretmenlerin bu davranışları, cinsiyetçi rolleri yeniden üretmekte; öğretmenler erkeklerin kadınlardan üstün olduğu düşüncesini genç erkeklerle paylaşmakta onların, cinsiyetçi davranış kalıplarını benimsemelerini kolaylaştırmaktadır. Bazı durumlarda ise sınıfta genç kadınların eksikliği hissedilmektedir.

“Şimdi onlar için de iyi oluyor sınıfta kızın olması, bize de iyi bir otokontrol oluyor, argo konuşamıyoruz, çocuklarda argo konuşamıyor, küfür edemiyorlar, sınıfın kaynaşması daha iyi oluyor o kızların yanında işte sokak lambasının

işığı gibi, kızlar ortamın çeşnisi oluyor, hele arkadaş canlısı, sevgili olmayıp da arkadaş bağlamında bir ortam oluşturdukları zaman, çok mükemmel bir sınıf ortamı oluşuyor, o ortamı mesela şu an sınıfta kız öğrenci olmayan sınıfım hayıflanıyor: 'Hocam o sınıfta üç kız var bizim sınıfta niye yok?'. Bu sene bana en az 10 kere sormuşlardır. Şu anda üç kızım var, üç kız erkek öğrenciler paylaşamıyor, sahiplenme açısından değil, işte onun grubunda olmak, yemek yerken onun masasında olmak işte oyunlarda ya da iş yaptırırken onun masasında olmak gibi, rekabetten ziyade kız öğrencinin yanında olmasından hoşnut oluyor. Mesela ben de hoşlanıyorum, laboratuvara böyle bir düzen getirdiği için.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, erkek öğretmen)

“Açıkçası ben bile hoşlanmıyorum bu kadar çok erkeğin içinde okumaktan. Karşı cinsiyetimizi göremiyoruz. Sürekli erkek erkeğe olunca dört sene sonra köreliyorsun yani bir kıza karşı nasıl konuşacağını unutuyorsun.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

GENÇ ERKEKLERİN BAKIŞ AÇISIYLA KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİ

Görüşmelerde genç erkeklerin, erkek mesleği olarak görülen alanlarda genç kadınları kendilerine rakip olarak görüp görmedikleri sorulmuştur. Görüşülen öğrencilerin ve öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, erkeklerin genç kadınları kendilerine rakip olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Erkekler hem fiziksel güç olarak hem de bilişsel anlamda, özellikle bilişim teknolojilerinde, kendilerini genç kadınlardan daha üstün gördüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin bir kısmı da genç kadınların ve genç erkeklerin “eşit düzlemde olmadıkları” gerekçesiyle aralarında herhangi türden bir rekabet ilişkisinin kurulamayacağını vurgulamışlardır.

“Olamaz çünkü kızlar bizim yaptığımız işleri yapamaz ama biz onların yaptığı işleri yapabiliriz. Onlar müşterilerle ilişkilerden sorumlu olur, biz de oluruz ama onlar iyi mekanikçi olamaz çünkü gücü yetmez onları yapmaya. İngilizcemiz olsa onların yaptığı işi yapabiliriz. Müşteri karşılayabiliriz çünkü biz içeriden birisiyiz, arızanın ne olduğunu biliyoruz sonuçta. Onun öğrenmesi lazım ama uygulama yapmadan öğreniyor, biz uygulama yaparak öğreniyoruz.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Bir mekanikçide, bir serviste en az 15 usta oluyor. 15 ustanın yanında bir kız öğretemez çünkü usta der ki 'bunu yap kız yapamaz onu'. Kız nasıl söyleyeyim kendi gücüyle yapamaz onu, elektrik gücüyle yapabilir ama onu biz de yapabiliriz erkek olarak gücümüzden dolayı. Aslında kızların da nasıl bir ortama gireceği önemli. 15 tane erkeğin içinde bir kıza ne kadar uygun olur ona kalmış bir şey, eğer girmek isterse işi de yapabilirse gayet olabilir. Bence kızlar bu işe yaklaşmaz çünkü pis bir iş... Yaptığımız işler ağır olduğu için kızları sokmuyorlar bile.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

Bazı örneklerde ise genç erkeklerin, genç kadınları hangi durumlarda kendilerine rakip olarak gördükleri belirtilmiştir.

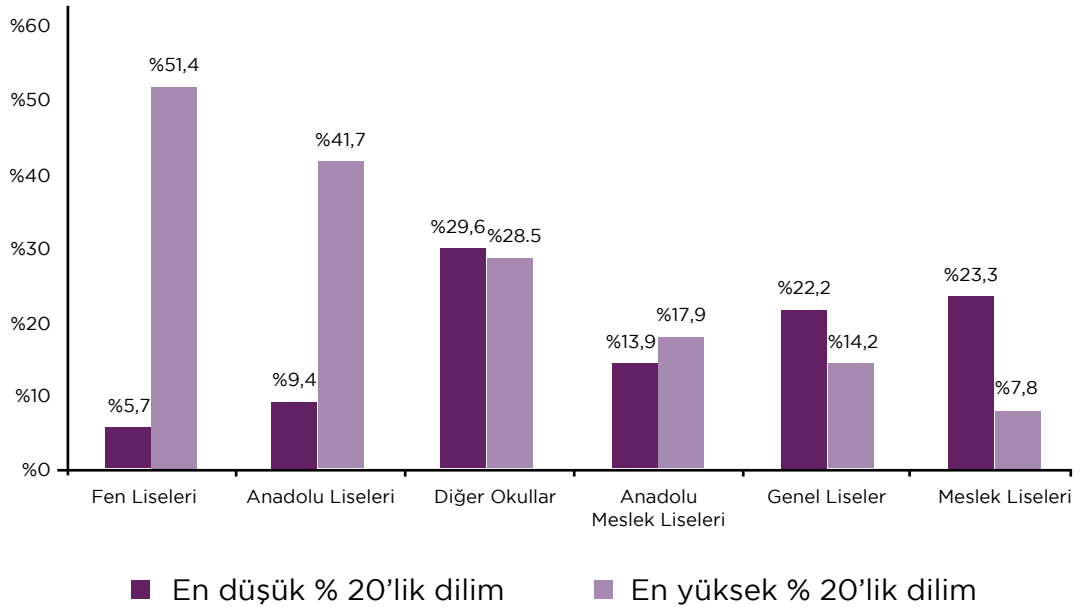
“Özellikle kız öğrenciler becerikli ise, mantık zekası daha fazlaysa derslerde daha başarılı oluyorlar ve erkek arkadaşları sınıfta onları rakip görüp rencide etmeye çalışıyorlar. Ama hani başarısı falan düşükse ‘onu kanatlarımın altına alayım, destek vereyim, öğreteyim’ durumları da çok fazla görülüyor. Çok kendilerini geçmelerini istemiyor erkek öğrenciler, kız öğrencilerin.” (Elektrik-Elektronik Teknolojisi, kadın öğretmen)

MESLEKİ EĞİTİMİN KALİTESİ VE AKADEMİK BAŞARI

Türkiye’de ortaöğretimde okul türleri arasında kayda değer kalite farkları ve devam eden öğrencilerin sosyoekonomik kökeni bakımından farklılıklar olduğu bilinmektedir.²³ Mesleki ve teknik liselere devam eden öğrencilerin büyük çoğunluğu sosyoekonomik olarak dezavantajlı gruplardan gelmektedir. Mesleki ve teknik liseye gelen öğrencilerin, temel yeterlikleri edinmeden mezun olma riskleri yüksektir.

Türkiye’de 15 yaş grubundaki öğrencilerin sosyoekonomik dilimlere göre programlara dağılımına bakıldığında, en yüksek sosyoekonomik dilimden gelenlerin ağırlıklı olarak Fen liseleri ya da Anadolu liselerine gitmekte olduğu görülmektedir.²⁴

GRAFİK 5: ORTAÖĞRETİMDE SOSYOEKONOMİK DURUMA GÖRE PROGRAM TÜRLERİNE DAĞILIM (15 YAŞ)

Kaynak: ERG (OECD, 2013c kullanarak).

Not: Diğer okullar kategorisi sosyal bilimler liseleri, Anadolu öğretmen liseleri, çok programlı liseler, Anadolu teknik liseleri ve polis liseleri'nden oluşur.

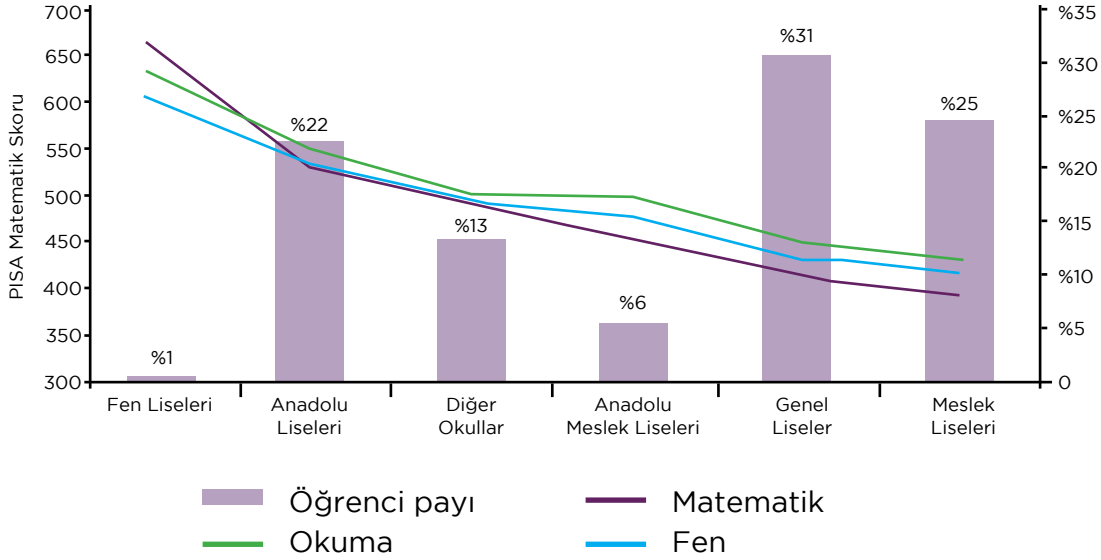
Öğrencinin sosyoekonomik durumunun akademik başarısı üzerindeki etkisi irdelenmesi gereken bir konudur. Sosyoekonomik göstergelerin öğrenci performansına olan etkisine bakıldığında, düşük sosyoekonomik gruba ait öğrencilerin daha avantajlı ailelerden gelen akranları ile eşit eğitim fırsatlarına sahip olmadıkları görülür.²⁵ Meslek liselerindeki öğrencilerin % 23'ü, diğer ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin de % 30'u sosyoekonomik olarak en dezavantajlı % 20'lik dilimindedir. Bu tablodan çıkacak sonuç ise dezavantajlı ailelerden gelen öğrencilerin, performans ve kalite bakımından yetersiz görülen okullara girmiş olmalarıdır.

²³ ERG, 2014b.

²⁴ A.g.e.

Grafik 6'da görüleceği üzere, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2012 verilerine göre, ortaöğretimdeki öğrenci nüfusunun % 56'sı genel liselere ya da mesleki liselere devam etmektedir. Mesleki ve teknik lise öğrencilerinin fen, matematik ve okuma alanlarındaki performansı diğer program türlerine devam eden öğrencilerle karşılaştırıldığında belirgin biçimde düşüktür.²⁶

GRAFİK 6: PROGRAM TÜRÜNE GÖRE PISA 2012 ÖĞRENCİ PERFORMANSI

Kaynak: ERG (OECD, 2013c kullanarak).

Not: Diğer okullar kategorisi sosyal bilimler liseleri, Anadolu öğretmen liseleri, çok programlı liseler, Anadolu teknik liseleri ve polis liseleri'nden oluşur.

2012-13 eğitim-öğretim dönemi için meslek lisesine devam eden son sınıf öğrenci sayısı 357.477'dir. 2013 yılından önce mezun olan ve yerleşemeyen meslek lisesi öğrenci sayısı ise 339.270'dir, yani 2012-13 yılı için meslek lisesi kökenli sınava girme potansiyeli olan toplam 696.747 aday bulunmaktadır. 2013 yılında meslek lisesi kategorilerindeki okullardan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı'na (ÖSYS) başvuran öğrenci sayısı ise 611.751'dir. Bu rakamlara göre, mesleki ve teknik lise öğrencilerinin sınava başvuru oranı % 87,8'dir. Sınav sonucunda herhangi bir lisans, önlisans, açıköğretim fakültesine yerleşen öğrenci sayısı 285.902'dir. Diğer bir deyişle, mesleki ve teknik lise kökenli öğrencilerin üniversiteye yerleşme oranı 2013 yılı için % 46,7 şeklinde olmuştur.²⁷

Mesleki ve teknik liselerde hem öğrenciler hem de öğretmenler sıklıkla mesleki liselere ilişkin toplumsal algının iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu tür liseleri akademik başarıları düşük olan öğrencilerin daha çok tercih ettikleri; akademik olarak gelecek beklentisi olmayan dezavantajlı öğrencilerin meslek edinmeleri amacıyla aileleri tarafından yönlendirildikleri belirtilmiştir. Benzer şekilde, mezunların sınavsız geçiş hakkı kullanarak meslek yüksekokullarına devam etmesiyle bu nitelik sorunun yükseköğretime taşındığı belirtilmektedir.

²⁵ ERG, 2014b.

²⁶ A.g.e.

²⁷ ÖSYM'nin sitesindeki güncel veriler kullanılarak ERG tarafından hesaplanmıştır.

Öğretmenlerin anlatılarına göre meslek yüksekokullarında da öğrencilerin temel fen, matematik ve mesleki teorik bilgi ve beceri eksikliği sıklıkla dile getirilmektedir. Sorunun sadece kültür dersleriyle ilgili olmadığı,²⁸ mesleki derslerin de zayıf kaldığı yönünde görüşler vardır. Bu nedenle öğrenciler için uygulama olanakları sunması beklenen staj deneyimleri oldukça önemlidir.

“Meslek lisesindeyiz, ya bırakın tamamen mesleğimizi öğrenelim tüm gün, tüm hafta ya da öğretiyorsanız matematiği falan üniversiteye gidebileceğimiz kapasitede öğretin. İkisini aynı anda yapmaya çalışıyorlar. Üç gün biz buraya geliyoruz, atölye dersi görüyoruz, iki gün kültür dersi görüyoruz. Olmuyor. Ders de bir işimize yaramayacak, sonuçta meslek lisesiyiz.” (Elektrik-Elektronik Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

Okul ve sınıf ortamında erkeklerin yoğun olması, bazı genç kadınların motivasyonunu düşürmekte, okula giderken mutsuz hissetmelerine neden olmaktadır. Motivasyon düşüklüğü, kimi zaman akademik başarıyla da paralel giderek, genç kadınların mesleki becerilerini geliştirmelerinin önünde engel oluşturmaktadır.

Diğer yandan stajın niteliği de kapsamlı biçimde tartışılması gereken bir konudur. Staj, genç kadınlara kıyasla genç erkeklerin aldıkları eğitimi daha çok kullanabildikleri bir alanken, genç kadınlar için bu durum bazen farklılık göstermektedir. Bazı sektörlerdeki işverenlerin genç kadınlarla çalışmayı tercih etmedikleri de bilinmektedir. Dolayısıyla mesleki ve teknik eğitimde zorunlu olan staj sürecinin mesleki gelişim açısından verimli kılınabilmesi için genç kadınların deneyimlerini göz önünde bulundurmak gerekir.

Meslek liselerindeki öğrenciler için **11 ve 12. sınıflarda zorunlu olan staj**, kimi zaman **toplumsal cinsiyet eşitsizliğini** yeniden üreten bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır.

²⁸ Ümraniye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde 11. sınıflarda 16 saat kültür dersi ve 21 saat alan dersleri işlenmektedir. 12. sınıflarda ise 11 saat kültür dersi ve 28 saat alan dersleri işlenmektedir. Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde 11. sınıflarda 16 saat kültür dersi ve 21 saat alan dersleri işlenmektedir. 12. sınıflarda ise 11 saat kültür dersi ve 28 saat alan dersleri işlenmektedir.

“Bilişim sektöründe erkekler daha başarılı olduğu için biz de bilgisayar mantığında kızlar daha geç kavradığından erkekler daha çok tercih edilebiliyor.” (Bilişim Teknolojisi, kadın öğretmen)

“Stajla ilgili yaptıkları serviste bir farklılık var. Daha çok kız öğrencilerimiz staj yaparken işin müşteriyle olan yüz yüze boyutunda yer alıyorlar, atölyenin doğrudan içinde değiller. Erkek öğrencilerimiz de tabii yüz yüze müşterilerle iletişime geçebilirler fakat daha çok oransal olarak atölye içinde görevlendirilmeleri söz konusu.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, erkek öğretmen)

“Bilişimde erkek öğrenciler hep daha ön planda, bilişim sektöründe kıyaslarsak erkek öğrencilerimiz, kız öğrencilerimize göre daha becerikli, daha fazla şeyler yapabiliyorlar, programlama mantığını daha fazla kavrayabiliyorlar, kızlar çok eksik bu konuda. Zaten de staj konusunda bize hep bilgi geliyor, genelde hep erkek öğrenci istiyorlar, kız öğrenci çok nadirdir bilişim sektöründe, daha böyle büyük şirketler falan istiyor ama erkek öğrenci daha fazla isteniyor, başarı olarak da bizde erkek öğrenci daha başarılı.” (Bilişim Teknolojisi, kadın öğretmen)

“...‘150 TL maaş vereceğim’ dedi. ‘Sabah erkenden geleceksin, yerleri süpüreceksin, çay yapacaksın, misafirler geldiğinde ilgileneceksin. Belediyeye gideceksin.’ Böyle saydı saydı...” (Bilişim Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

“Bizim makinada okuyan kızın geleceği ne olabilir ki? Ne yapacak stajda? Ama bir kıza yaptıramazsınız onu yani. Bir kıza, bize yaptırdığı işleri yaptırmaz. Ağır sanayi, kalıp yani bu makinaya kalıplar yerleştiriyorsun. Kızların gücü yetmez... Biz kaldırmak istemiyoruz, biz yapmak istemiyoruz o işi, kızlar hiç yapmaz.” (Metal Teknolojisi, 12. sınıf, genç erkek)

“Kız öğrencilerin istenmeme sebebi şundan da olabilir mesela, kızın sorunları erkeklerden daha farklı oluyor, mesela diğerleri hep aynı yerde giyinip soyunabiliyorken, kız öğrenciler için ayrı bir oda yapacak, lavabo ayıracak, bunlardan dolayı da olabilir.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, erkek öğretmen)

“Özellikle kız öğrencileri gönderdiğimiz belli yerler var. Onlar da durumu bilerek alıyorlar. Ama bildiğimiz kadarıyla kız öğrencileri sadece büroda tutuyorlar, üretim kademesinde çalıştırmıyorlar. (Makina Teknolojisi, erkek öğretmen)

Kimi zaman staj konusunda genç kadınların, belirli bir meslek alanında sayıca az olmalarından dolayı avantajlı oldukları belirtilmiştir.

“Kız öğrencilerin stajyeri bulma konusunda daha önde olduklarını gözlemledik. Mesela servis yöneticileri, en üst kademedeki yöneticiler senede bir veya iki kez laboratuvarımıza gelirler ve rutin toplantılarını burada gerçekleştirirler.... Avantajları var kız öğrencilerimizin çünkü sayı olarak az oldukları için servisleri paylaşmada da bir iki adım önde oluyorlar.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, erkek öğretmen)

“...bu meslekte kız arandığından dolayı hani bir bakımdan özel hissediyorsun kendini. Tek kızım orada. Şu anda çalıştığım yerde tek kızım. Bütün orayı idare eden ben oldum orada.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Yapılan görüşmelerde, meslek ve toplumsal cinsiyet ilişkisine bağlı olarak, genç kadınların kazandıkları mesleki becerilerini kullanma yönünde bir beklentiye sahip olmadıkları, eğitimini aldıkları meslek konusunda kendilerini geliştirmeye istekli olmadıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin yönlendirmeleri sonucunda genç kadınlar, eğitimini aldığı meslek dışında başka mesleki beceriler kullanarak da çalışma olanağı olduğunun farkındadır.

“...Müşteri çekme konusunda bayanlar daha çok böyle hem fiziksel olarak dış görünüş hem de konuşma olarak çekiyorlar müşteriyi. Daha sıcak hissediyor müşteri kendilerini. Almayacağı varsa da alıyor yani o aracı.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Bunun yanında öğrenciler işletmelerde yeterli staj imkanı bulamamakta, işletmelerde stajyerlere yeteri kadar önem verilmemektedir. Okulların kaynakları, altyapı sorunları ve staj sistemi mesleki eğitimin kalitesine ilişkin eleştiri konusu olan başlıca alanlar arasındadır. Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde bu anlamda iyi bir örnek karşılaşılmış ve bu işbirliğinin, öğrencilerin mesleki becerilerini geliştirmelerine dönük motivasyonlarını artırdığı görülmüştür. Türkiye'de genel olarak meslek eğitiminde donanım ve okul-işletme işbirliklerinin geliştirilmesi konularında atılması gereken pek çok adım vardır. Bu anlamda sektörün program geliştirmede sağlayacağı katkılar da çok önemlidir; aynı şekilde işletmeler, öğrencilerin sistemin temelini öğrenecekleri tezgahların iyileştirilmesine de katkı sunmalıdırlar.

Okullar yeterli donanıma sahip olmadıkları için devletin **okul-işletme işbirliklerini** destekleyen politikalar tasarlaması önemlidir.

MESLEKİ EĞİTİM VE KADIN İSTİHDAMI

İş hayatına adım atmak üzere olan genç kadınların özgüvenlerini geliştirmeleri ve toplumsal baskılarla baş edebilmeleri ve kadın ya da erkek tüm gençlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalık geliştirmeleri oldukça önemlidir. Genç kadınların okul ortamında karşılaştıkları cinsiyetçi tutumlardan dolayı toplumsal cinsiyet kavramı üzerine düşünmeye başladığı ve toplumda egemen olan “kadınlık” algısıyla karşılaştıkları söylenebilir. Bununla ilişkili olarak genç kadınlar öğrenim süreçleri boyunca toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalık kazandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca erkeklerin sayıca ve kültürel olarak egemen konumda olduğu okul ortamında var olabilmek için birtakım yöntemler geliştirmişlerdir.

Odak grup tartışmalarında yaygın olarak dile getirilen bir görüş mesleki ve teknik eğitimin itibarının son yıllarda giderek düştüğüdür; ancak mesleki eğitimde yapılan yeni düzenlemeler bunu değiştirme potansiyeline sahip politikaların da geliştirildiğini göstermektedir. Genç kadınların, kız teknik ve meslek liseleri ya da sağlık meslek liseleri dışındaki okulları tercih etmiş olmaları genellikle toplum tarafından “kızlara uygun” olmadıkları gerekçesiyle farklı karşılanabilmektedir.

Bu anlamda **“erkekleşmek”** genç kadınların sıklıkla dile getirdiği **savunma mekanizmalarından biridir** ve hem genç **erkeklerin** hem de **öğretmenlerin** bu davranış kalıbını **fark ettikleri** görülmüştür.

“Motor bölümü dediğimde ‘Ne yapıyorsun orada, ne işin var? Başka bir okul bulamadın mı?’ diye soruyorlar. (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 11. sınıf, genç kadın)

“...İnşaat mühendisliği okumak istiyorum. ‘Senden nasıl olacak, sen nasıl şantiyeye gideceksin, şantiyede ayakların kirlenecek... Hani sen orada erkeklerin başında nasıl duracaksın, erkeklerin gururunu düşünmüyorsun. Sen onlara emir vereceksin, onlar kendilerini nasıl hissedecek?’ Yani diyorum onlar okusaymış, onlar inşaat mühendisi olsaymış.” (İnşaat Teknolojisi, 12. sınıf, genç kadın)

Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilişkili olarak meslekler, kadınlar ve erkekler için ayrı olarak düzenlenmektedir. Bu durum, eğitim ortamlarında da giderek pekişmektedir. Bazı öğretmenlerin ifade ettiği gibi mesleklerin ayrıştırılmasının nedeni, kimi mesleklerin fiziksel güce dayalı görülmesinden kaynaklanmaktadır. Oysaki meslekleri, fiziksel güç gerektiren meslekler olarak ayrıştırmak cinsiyetler arası eşitsizliğin yeniden üretilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirici söylemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Kaldı ki meslek liselerinde fiziksel güce dayalı uygulamalarda genç erkeklerin de bedenlerini oldukça zorladıkları bilinmektedir.

“Kaba kuvvet gerektiren yerlerde erkekler yardıma geliyor ama kız öğrencilerin, erkek öğrencilere yardım ettiği zamanlar da epey oluyor. Hatta kızlardan daha iyi yapanlar da var. Yani bu mesleğin kaba kuvvete dayanmadığını, biraz daha akla dayandığını bakacak olursak, kızlar aslında biraz daha iyi gibi geliyor.” (Makina Teknolojisi, erkek öğretmen)

Kadınların işgücüne katılımında farklı pek çok etmen rol oynamaktadır. Bunların arasında geleneksel cinsiyet rolleri ve cinsiyetçi işbölümü gibi işgücü piyasasında kadınların çalışma yaşamlarını etkileyebilecek durumlar yer almaktadır. Dolayısıyla özellikle sanayi sektöründe genç kadınların istihdam edilmesi zaman zaman zorlaşmaktadır. Bu durum genç kadınların bilinçli tercihte bulunarak mesleki eğitimini aldıkları alanlarda çalışmalarının önünü kapatmaktadır.

“Daha büyük yerlerde, fabrikalarda bu işler çoktan aşıldı. Ama organize sanayilerde bu işler biraz zor. Bizim gördüğümüz, dolaştığımız sanayi yerlerinde kadın elemanlar çoğunlukla büro tarzı yerlerde çalışmaktalar.” (Makina Teknolojisi, erkek öğretmen)

“Otomotiv satışında daha çok bayanlar tercih ediliyor, müşteriyi çeksin, diye. Resepsiyonda da bayanlar var, geri aramalarda, müşteri ilişkilerinde de bayanlar var. Atölye zaten full erkek, öyle yani gözümüz erkek görmeye alıştı.” (Motorlu Araçlar Teknolojisi, 11. sınıf, genç kadın)

Araştırmanın bulgularında da açıkça görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet eşitsizliği genç kadınların mesleki becerilerini geliştirmelerinin önünde engel oluşturabilmektedir. Benzer şekilde, staj ve istihdam süreçleri de kadınlara mesleklerinden ziyade cinsiyetleri temelinde roller yüklemekte, genç kadınların bireysel ve mesleki gelişimini zorlaştırmaktadır.

Araştırma ile genel olarak amaçlanan, mesleki ve teknik liselerde **toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirici politikaların** yaşama geçmesine katkıda bulunmaktır.

SONUÇ

Eğitim Reformu Girişimi'nin, Çelikel Eğitim Vakfı ortaklığıyla gerçekleştirdiği *Meslek Liselerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Ümraniye ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri Örneği* başlıklı çalışma, pek çok farklı boyutu ele alarak mesleki ve teknik eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Bunun sonucunda toplumsal cinsiyetin, meslek liselerinde okuyan genç kadınların mesleki becerilerini ve bu becerileri kullanabildikleri istihdam alanlarını ne şekilde etkilediği sorgulanmıştır. Bu amaçla İstanbul'da iki mesleki ve teknik Anadolu lisesinde 24 genç kadın, 14 genç erkek ve 9 öğretmenle odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bulguları toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın, meslek liselerinin önemli bir sorunu olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, eşitlikçi ve içermeci bir eğitim sistemi için toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitimin tüm kademelerinde içselleştirilmesine duyulan gereksinimin altı çizilmektedir. Mesleki ve teknik eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği temelli sorunları inceleyen bu çalışmanın, daha çok genç kadının kaliteli eğitime erişimini destekleyeceği umulmaktadır.

Araştırma raporunun en başında da vurgulandığı gibi çalışma İstanbul'daki iki mesleki ve teknik Anadolu lisesi ile sınırlıdır. Bununla birlikte rapor, mesleki eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin önemli ipuçlarına dikkat çekmektedir. Raporda öne çıkan önemli bulgular aşağıda özetlenmiştir:

- Meslek liselerinde mesleki eğitimin kalitesi istenen düzeyde değildir. Bu nedenle öğrenciler mesleki beceri kazanma konusunda zorlanmaktadır. Üniversiteyi kazanamayacağını düşünen veya düşük puan nedeniyle bu tür okullara yerleştirilen öğrenciler, en azından meslek sahibi olmak beklentisiyle meslek liselerini tercih etmektedirler.
- Genç kadınlar, genç erkeklere kıyasla okul kültürü ve mesleki eğitim konusunda yeterli yönlendirme ve bilgilendirme olmadan meslek liselerine yerleşmektedirler.
- Genç kadınların paylaştıkları deneyimler göz önünde bulundurularak, okul ortamının, sınıf içi uygulamaların, okulun fiziksel yapısının ve çevresinin toplumsal cinsiyet eşitliği dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Atölyelerdeki mevcut donanımın eskiliği ve yetersizliği, öğrencilerin istihdam edildikleri alanlarda farklı materyaller ve araçlarla karşılaşacaklarını bilmeleri ve yeterince yetkinlik kazanmadan mezun olmaları, donanım konusuna özel önem verilmesini gerektirmektedir.
- Okul ve işletme işbirlikleri arasında yeterince ilişki kurulamamaktadır. Mevcut işbirliklerinin de toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla yeniden gözden geçirilmesinde yarar olacaktır.

- Okulda edinilen beceriler ile iş piyasasında talep edilen beceriler arasında uyumsuzluk söz konusudur.
- Mezunların çalışabilecekleri sektörlerdeki işlerin niteliği ve ücretlerin düşüklüğü gençlerin işgücüne katılımını olumsuz etkilemektedir.

EK 1: Odak grup soruları

A. Genç kadınlar için hazırlanan sorular

1. Bu okulda okumanıza nasıl karar verildi? Hangi seçenekler değerlendirildi? Neden bu okulda okuyorsunuz? Buna siz mi karar verdiniz?
2. Okulda bir gününüz nasıl geçiyor? Bana okuldaki bir gününüzü anlatabilir misiniz?
3. Bu okulda eğitim almak [okuyor olmak] size nasıl hissettiriyor?
4. Gelecek beklentileri teknik ve endüstri meslek lisesine başlamanızda etkili oldu mu? Beklentileriniz değişti mi? Nasıl?
5. Aileniz eğitiminizle ilgileniyor mu?
6. Meslek seçimi yaparken hangi faktörleri dikkate alıyorsunuz? Aile, öğretmen, arkadaş veya diğer yakın çevrenizin meslek seçimi konusunda herhangi bir etkisi oluyor mu?
7. Müfredat, öğretmen-öğrenci ilişkileri, dersin işlenme şekli, derslerde öğrencilerden beklenen tutum ve davranışlar genç kadınlar ve genç erkekler için nasıl işliyor? Sizi rahat veya rahatsız hissettiren durumlardan örnekler verebilir misiniz? Öğretmenlerinizle kurduğunuz ilişkiden bahsedebilir misiniz?
8. Sınıf içerisinde genç erkeklerle herhangi bir sorun yaşıyor musunuz? Yaşadığınız sorunlar genellikle hangi konularda oluyor? Bu sorunların mesleki becerilerinizi geliştirmede engel olduğunu düşünüyor musunuz?
9. Gelecekteki mesleğiniz ve cinsiyetinizle ilgili herhangi bir şakalaşma ya da imalı sözle karşılaşılıyor musunuz?
10. Uygulamalı derslere katılım, öğretmen tutumları, müfredat ve derslerin işlenişi mesleki becerilerinizi nasıl etkiliyor?
11. Seçtiğiniz alanlarla ilgili staj yapma olanağı bulabiliyor musunuz? Staj öğretmenin size karşı tutumu nasıl? Staj sürecinde kadınlar ve erkekler arasında bir ayırım yapıldığını düşünüyor musunuz?
12. Genç kadınlar ne tür ilişkileri, destek mekanizmalarını (öğretmenler, rehberlik servisi) mobilize ederek meslek edinme, staj yapma ve iş bulma olanaklarını artırıyorlar?
13. Mezuniyet sonrası genç kadınlar mesleki eğitimlerine uygun bir alanda istihdam ediliyorlar mı?

B. Genç erkekler için hazırlanan sorular

1. Neden bu okulda okuyorsunuz? Buna siz mi karar verdiniz?
2. Okulda bir gününüz nasıl geçiyor? Bana okuldaki bir gününüzü anlatabilir misiniz?
3. Bu okulda okuyor olmak size kendinizi nasıl hissettiriyor?
4. Gelecek beklentileri teknik ve endüstri meslek lisesine başlamanızda etkili oldu mu? Beklentileriniz değişti mi? Nasıl?
5. Aileniz eğitiminizle ilgileniyor mu?
6. Meslek seçimi yaparken hangi faktörleri dikkate alıyorsunuz? Aile, öğretmen, arkadaş veya diğer yakın çevrenizin meslek seçimi konusunda herhangi bir etkisi oluyor mu?
7. Müfredat, öğretmen-öğrenci ilişkileri, ders işleme pratikleri, derslerde öğrencilerden beklenen tutum ve davranışlar genç kadın ve erkekler için nasıl işliyor? Hangi tutum ve davranışlar sizleri rahatsız ediyor?

- Öğretmenlerinizle kurduğunuz ilişkiden bahsedebilir misiniz?
8. Erkek olduğunuz için avantajlı olduğunuzu düşünüyor musunuz? Meslek alanınızda genç kadınları kendinize rakip olarak görüyor musunuz?
 9. Sınıf içerisinde genç kadınlarla herhangi bir sorun yaşıyor musunuz? Yaşadığınız sorunlar genellikle hangi konularda oluyor? Bu sorunların mesleki becerilerinizi geliştirmede engel olduğunu düşünüyor musunuz?
 10. Genç kadınların bu alanda okuyor olmasına nasıl bakıyorsunuz? Genç kadınlarla bu konuda tartıştığınız oluyor mu?
 11. Uygulamalı derslere katılım, öğretmen tutumları, müfredat ve derslerin işlenişi mesleki becerilerinizi nasıl etkiliyor? Genç kadınlara farklı bir tutum sergilendiğini düşünüyor musunuz?
 12. Seçtiğiniz alanlarla ilgili staj yapma olanağı bulabiliyor musunuz? Staj öğretmenin size karşı tutumu nasıl? Staj sürecinde kadınlar ve erkekler arasında bir ayırım yapıldığını düşünüyor musunuz? Ayırım yapılması sizce yerinde ve haklı mı?
 13. Genç erkekler ne tür ilişkileri, destek mekanizmalarını (öğretmenler, rehberlik servisi) mobilize ederek meslek edinme, staj yapma ve iş bulma olanaklarını artırıyorlar?
 14. Mezuniyet sonrası genç erkekler mesleki eğitimlerine uygun bir alanda istihdam ediliyorlar mı?

C. Öğretmenler için hazırlanan sorular

1. Müfredat, öğretmen-öğrenci ilişkileri, dersin işlenişi, derslerde öğrencilerden beklenen tutum ve davranışlar genç kadınlar ve genç erkekler için nasıl işliyor? Genç kadınların herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldığını düşünüyor musunuz? Hangi konularda?
2. Genç kadınlar alanlarıyla ilgili staj yapma olanağı bulabiliyorlar mı?
3. Öğretim süreçleri genç kadınların mesleki becerilerini nasıl etkiliyor? Genç kadınların aktif katılımı sağlanabiliyor mu?
4. Genç erkekler hangi konularda sorun yaşıyorlar?
5. Genç erkeklerin mesleki açıdan kendilerini geliştirmelerini sağlayacak bir ortam okulda yaratılıyor mu?
6. Size göre genç kadınlar ve genç erkekler ne tür ilişkileri, destek mekanizmalarını mobilize ederek meslek edinme, staj yapma ve iş bulma olanaklarını artırıyorlar?
7. Genç kadınlar hangi gelecek beklentileriyle teknik ve endüstri meslek lisesine başlıyorlar, süreç içerisinde gelecek beklentileri nasıl değişiyor? Aileleri eğitimleriyle ilgileniyor mu? Herhangi bir yönlendirme oluyor mu?
8. Mezuniyet sonrası genç kadınlar mesleki eğitimlerine uygun bir alanda istihdam ediliyorlar mı?
9. Meslek seçimi aşamasında, genç kadınların meslek seçimi yaparken yakın çevrelerinden etkilendiğini düşünüyor musunuz?

EK 2: Ümraniye ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nde 11. ve 12. Sınıflara ait Ders Çizelgeleri

A. Ümraniye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Metal Teknolojileri

Dersler	11. sınıf	12. sınıf
Dil ve Anlatım	2	2
Türk Edebiyatı	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2	
Felsefe	2	
Yabancı Dil	4	4
Beden Eğitimi	2	
Trafik ve İlk Yardım		1
İşletmelerde Beceri Eğitimi		
Ark Kaynak Teknikleri		
Oksi-Gaz Kaynağı		
Malzeme Muayene		
Metal Yüzey İşlemleri		
Sıcak Şekillendirme		
Soğuk Şekillendirme		
Bilgisayar Destekli Çizim		
Bilgisayarda Katı Modelleme	22	28
Temel Elektrik		
Isıl İşlem Teknikleri		
İleri Ark Kaynak Teknikleri		
Çelik Yapılandırma		
İleri Düzeyde Metal İşleme		
Demir Doğrama		
Alüminyum Doğrama		
Teknik Yabancı Dil		

B. Ümraniye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Metalurji Teknolojileri

Dersler	11. sınıf	12. sınıf
Dil ve Anlatım	2	2
Türk Edebiyatı	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2	
Felsefe	2	
Yabancı Dil	4	4
Beden Eğitimi	2	
Trafik ve İlk Yardım		1
İşletmelerde Beceri Eğitimi		
Kalıplama		
Metal Ergitme		
Mekanik İşlemler		
Temel Elektrik		
Döküm Laboratuvarı		
Özel Döküm Yöntemleri		
Kok Üretimi		
Ham Demir Üretimi	22	28
Çelik Üretimi		
Haddeleme		
Isıl İşlem Teknikleri		
Kalite Kontrol		
Bilgisayar Destekli Çizim		
Teknik Yabancı Dil		

C. Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Bilişim Teknolojileri

Dersler	11. sınıf	12. sınıf
Dil ve Anlatım	2	2
Türk Edebiyatı	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2	
Felsefe	2	
Yabancı Dil	4	4
Beden Eğitimi	2	
Trafik ve İlk Yardım		1
İşletmelerde Beceri Eğitimi		
Açık Kaynak İşletim Sistemi		
Mesleki Yabancı Dil		
Nesne Tabanlı Programlama		
Veritabanı		
Gelişmiş İnternet Uygulamaları		
Sistem Bakım ve Onarım		
Elektronik Uygulamaları		
Bilgisayarlı Devre Tasarımı	18	26
Sistem Kontrol Uygulamaları		
Sunucu İşletim Sistemi ve Ağ		
Güvenliği		
Web Tasarımı ve Programlama		
Grafik ve Animasyon		
İnternet Programcılığı		
Veritabanı Organizasyonu		
Ağ Sistemleri ve Yönlendirme		
Sunucu İşletim Sistemi		
E-Posta Sunucu		

D. Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Elektrik-Elektronik Teknolojileri

Dersler	11. sınıf	12. sınıf
Dil ve Anlatım	2	2
Türk Edebiyatı	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2	
Felsefe	2	
Yabancı Dil	4	4
Beden Eğitimi	2	
Trafik ve İlk Yardım		1
İşletmede Beceri Eğitimi		
Bilgisayar Destekli Uygulamalar		
Endüstriyel Kontrol ve Arıza Analizi		
Dijital Elektronik		
Mikrodenetleyiciler		
Trafo Sarımı		
Ac Motor Kumanda ve Sarım Teknikleri		
Dc Motor Sarım Teknikleri		
Baskı Makineleri		
Yazar Kasa ve Para Sayma Makinesi		
Fakslar		
Yazıcılar		
Pano Tasarım ve Montajı		
Zayıf Akım Tesisleri ve Elektrik Tesisat Projeleri		
Yapı Elektrik ve Kuvvet Tesisleri		
Elektrik Motorları		
Isıtıcı ve Pişirici Ev Aletleri		
Temizleyici ve Yıkayıcı Ev Aletleri		
Akıllı Ev Aletleri		
Soğutucular ve Klimalar		
Kumanda Teknikleri	22	28
Asansör Sistemleri		
Yürüyen Merdiven/Yol Sistemleri		
Elektrik Makineleri ve Kontrol Sistemleri		
Elektronik Sistemler		
Endüstriyel Elektrik Sistemleri		
Endüstriyel Kontrol Sistemleri		
Seslendirme ve Işıklandırma		
Televizyon		
Çoklu Ortam Sistemleri		
Alarm ve Geçiş Kontrol Sistemleri		
Kapalı Devre Kamera Sistemleri		
Akıllı Ev Sistemleri		
Ağ Yapıları		
Haberleşme Cihazları ve Şebeke Alt Yapısı		
Mobil Sistemler		
Haberleşmenin Temelleri		
Enerji Üretim ve Dağıtım Merkezleri		
Enerji Nakilleri ve Koruma Sistemleri		
Dağıtım Pano Sistemleri		
Koruma Röleleri ve Modüler Hücreler		
Yg Tesis Bakım Onarım Teknikleri		

E. Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Metal Teknolojileri

Dersler	11. sınıf	12. sınıf
Dil ve Anlatım	2	2
Türk Edebiyatı	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2	
Felsefe	2	
Yabancı Dil	4	4
Beden Eğitimi	2	
Trafik ve İlk Yardım		1
İşletmelerde Beceri Eğitimi		
Ark Kaynak Teknikleri		
Oksi-Gaz Kaynağı		
Malzeme Muayene		
Metal Yüzey İşlemleri		
Sıcak Şekillendirme		
Soğuk Şekillendirme		
Bilgisayar Destekli Çizim		
Bilgisayarda Katı Modelleme	22	28
Temel Elektrik		
Isıl İşlem Teknikleri		
İleri Ark Kaynak Teknikleri		
Çelik Yapılandırma		
İleri Düzeyde Metal İşleme		
Demir Doğrama		
Alüminyum Doğrama		
Teknik Yabancı Dil		

F. Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Motorlu Araçlar Teknolojileri

Dersler	11. sınıf	12. sınıf
Dil ve Anlatım	2	2
Türk Edebiyatı	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2	
Felsefe	2	
Yabancı Dil	4	4
Beden Eğitimi	2	
Trafik ve İlk Yardım		1
Cisimlerin Dayanımı	2	
Otomotiv Meslek Resmi	2	
İşletmelerde Beceri Eğitimi		
Otomotiv Elektromekanik Teknolojisi		
Hareket Kontrol Sistemleri		
İş Makineleri Teknolojisi		
İş Makineleri Hidroelektriği		
Otomotiv Gövde Teknolojisine Giriş		
Otomotiv Gövde Teknolojisi		
Otomotiv Boya Teknolojisi		
Otomotiv Boya Uygulamaları		
Alternatif Motorlar ve Yakıt Sistemleri		
Emisyon Kontrol Sistemleri		
Motor Termodinamiği		
Otomotiv Yönetim Sistemleri	18	28
Makine Elemanları		
Bilgisayarlı Çizim		
Teknik Yabancı Dil		
Otomotiv Motor Yenileştirme		
Hasarlı Araç İşlemleri		
Kaynak Teknolojisi		
Otomotiv Gövde Mekaniği		
Karoseri Onarımı		
Temel İmalat Teknolojisi		
Otomotiv Boya Ekipmanları		
İş Makineleri Servisi		
Makine Kontrol Ünitesi		
Kaldırma ve İletme Makineleri		
Beton Makineleri		
Asfalt Makineleri		

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2014). *Türkiye’de kadın işgücü profili ve istatistiklerinin analizi*. 23.03.2015, [http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e86369dc31550b3ac33/T%C3%BCrkiye'de%20Kad%C4%B1n%20%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20Profili%20ve%20%C4%B0statistikleri'nin%20Analizi%20\(Nihai%20Rapor\).pdf](http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e86369dc31550b3ac33/T%C3%BCrkiye'de%20Kad%C4%B1n%20%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20Profili%20ve%20%C4%B0statistikleri'nin%20Analizi%20(Nihai%20Rapor).pdf)

Bahçeşehir Üniversitesi Mesleki Teknik Eğitim Geliştirme Merkezi (2014). *Mesleki ve teknik eğitime yönelik algı anketi*. 19.03.2015, http://istanbulab.gov.tr/ortak_icerik/ab.istanbul/Mesleki%20ve%20Teknik%20E%C4%9Fitim%20Alg%C4%B1%20Rapor%2021_07_2014.pdf

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü Yıllar İtibarıyla Net ve Brüt Asgari Ücretler (2015). 10.03.2015, http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgeb/dosyalar/istatistikler/net_brut_asgari_uc

ERG (2012a). *Meslek eğitimde ne çalışıyor, neden çalışıyor?* İstanbul: ERG ve Vehbi Koç Vakfı.

ERG (2012b). *Mesleki ve teknik eğitimde güncellenmiş durum analizi*. İstanbul: ERG ve Vehbi Koç Vakfı.

ERG (2012c). *Mesleki ve teknik eğitimde kalite strateji belgesi*. İstanbul: ERG ve Vehbi Koç Vakfı

ERG (2014a). *Eğitim izleme raporu 2013*. İstanbul: ERG.

ERG (2014b). *Türkiye eğitim sisteminde eşitlik ve akademik başarı*. İstanbul: ERG.

Gökşen F., Yüksekler, D., Alnıaçık, A., Zenginobuz, Ü. (2011). *Kız teknik ve meslek liseleri kapsamlı değerlendirme notu*. 15.03.2015, http://spm.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2011/12/KOC-SPM_KTML_Kapsaml%C4%B1-De%C4%9Ferlendirme-Notu.pdf

KEİG (Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi) (2013). *Türkiye’de kadın emegi ve istihdamına yönelik politikalar*. İstanbul: KEİG

Kişiyeye Uygun Meslek Seçiminin Önemi (2015). 06.03.2015, http://metefankara.meb.gov.tr/baglantililar/05_mesbil/rehberlik/ogrenciler.pdf

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2010). *Milli eğitim istatistikleri, örgün eğitim 2009-2010*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB (2011). *Milli eğitim istatistikleri, örgün eğitim 2010-2011*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB (2012). *Milli eğitim istatistikleri, örgün eğitim 2011-2012*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB (2013). *Milli eğitim istatistikleri, örgün eğitim 2009-2010*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB (2014). *Milli Eğitim İstatistikleri, örgün eğitim 2013-2014*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı

Mesleki ve Teknik Eğitim Programları ve Öğretim Materyalleri (2014).
13.03.2015,
<http://megep.meb.gov.tr/Default.aspx?page=ogretimProgramlari>

Polat, S., Özoğlu, M., Yıldız, R. Ve Canbolat, Y. (2013). *Ortaöğretim izleme ve değerlendirme raporu 2013*. 19.03.2015,
http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_02/14013735_ortaretimrapor2013.pdf

Saylan F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınları

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2011). Hanehalkı işgücü anketi verileri.
01.03.2015,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10761>

TÜİK (2012). Hanehalkı işgücü anketi verileri. 01.03.2015,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10845>

TÜİK (2013). Hanehalkı işgücü anketi verileri. 01.03.2015,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16015>

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Enflasyon Verileri (2015). 10.03.2015,
<http://evds.tcmb.gov.tr/anaweb/enflasyonTR.html>

Yılmaz, H. (2007). *Beceriler, yeterlilikler ve meslek eğitimi: Finansman yapısı ve politika önerileri*. İstanbul: ERG ve Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu.

